

Leto XXIV.

Številka 7. in 8.

SLOVENSKI PRAVNIK.

Izdaja društvo „Pravnik“ v Ljubljani.

Odgovorni urednik:

D^r. DANILO MAJARON.

V LJUBLJANI.

Natisnila „Narodna Tiskarna“

1908.

VSEBINA.

1. <i>Dr. Metod Dolenc</i> : Vplivi težkih telesnih poškodb na zmožnost pričevanja	193
2. <i>Štefan Lapajne</i> : Iz političnih normalij. (Konec.)	
VII. Stavbinske razmere	225
VIII. Železniške zadeve	225
IX. Raznovrstno	225
3. Iz pravosodne prakse. Civilno pravo.	
a) Veljavna je kupna pogodba glede gozdnih deležev, o priliki odveze služnosti odkazanih v last skupini služnostnih upravičencev	229
b) Za izmero bolestnine po §-u 1235 o. d. z. ni mero-dajna niti velikost krivde poškodovalca, niti nje-gove imovinske razmere. — Ako se tožbeni zahtevek deloma zavrne, treba se tudi na to ozirati, da to-ženca, v plačilo pravnih stroškov obsojenega, ne zadene neopravičeno plačilo cele razsodnine	233
c) Motenje posesti z markacijo turistovskega pota	238
Kazensko pravo.	
K §-u 283 in 469 k. p. r.	243
4. Izpred državnega sodišča.	
Državljanom ustavno zajamčene politične pravice se ne kršijo le z odločbami, ampak tudi s kakim drugim dejanjem upravnih organov. — V vojvodini koroški je slovenščina deželno navadni jezik. — Deželni odbor koroški mora sprejemati in reševati slovenske vloge, četudi je nemščino proglasil za svoj poslovni jezik	245
5. Razne vesti	255

Slovenski Pravniki.

Leto XXIV. V Ljubljani, 15. avgusta 1908. Štev. 7. in 8.

Vplivi težkih telesnih poškodb na zmožnost pričevanja.

Spisal sodni pristav dr. Metod Dolenc.¹⁾

I.

Angleški filozof David Hume je iskal svoj »jaz«, pa našel v njem le percepcije; zato je izjavil, da more »jaz« biti le skupnost različnih vedno se spreminjajočih percepcij. Ta definicija »jaz«-a sicer ni vzdržala jedke kritike poslednjih raziskovalcev, vendar nam nudi povsem pogojeno karakteristiko pestrosti in raznoterosti notranjega duševnega življenja, obstoječega v vednem izmenjavanju percepcij, vplivanju starih na nove novih na stare. Ako pa naj »jaz« — notranji človek — podobo, katero so percepcije povzročile, zunanjemu svetu posreduje, z drugimi besedami, o njej izpove, onda pride k psihični funkciji zaznave (percepcije) še ona obnove (reprodukcije). Prva, zaznava, postane sestavni del zavesti pasivno, brez direktnega delovanja volje, druga, reprodukcija zaznave, je aktivna funkcija volje. Notranjega razmerja obeh teh elementov izpovedbe do volje ni prezreti, posebno tedaj ne, ko postane izpovedba sredstvo, da se zvede resnica. Moglo bi se sicer soditi, da posreduje izpovedba, ki obnovi zaznavo pod pritiskom dolžnosti resnico izpovedati, tako, kakor živi nadalje v zavesti, objektivno resnico. A ta nazor po svoji splošnosti ne velja; sicer mu v največ slučajih ni odrekati upravičenosti, toda le prevečkrat se izkaže ničevim baš tedaj, ko bi bil za poizvedbo resnice odločilno važen. Vsakateri subjekt dojmi namreč objektivno stran prikaza le po meri svojega lastnega fiziološkega

¹⁾ Po svojem predavanju v graškem »Juristenverein« dne 10. aprila t. l.: »Trauma und Zeugnisfähigkeit«.

in psihološkega razpoloženja. Absolutno-objektivne resničnosti zaznave sploh ni, govoriti se da le o njeni subjektivno-relativni resničnosti!¹⁾

Pa tudi glede zmožnosti obnove (reprodukcije) ne stoji stvar mnogo bolje. Od zmožnosti zapamtenja (Merkfähigkeit) zavisna abstrakcija zaznave, to je predstava dobi, utelešena v zavest, sčasoma drugo lice. Nove predstave pritiskajo na živahnost prvotne zaznave; posebno krepke, pozneje sprejete predstave, osobito ako so s prvotno v sorodu, učinkujejo na prvotno predstavo tako, da jo oplemenité ali oslabé. Zmožnost, da se obdrži določno predstavo nespremenjeno v spominu, je glede trajanja omejena, glede moči spremenljiva. Sicer se da na njo nalašč vplivati, n. pr. tako, da se kako predstavo v recentnem stanju zabeleži in tako ohrani za poznejši čas. Toda v največ slučajih se ne da kar skrajja presoditi, katero zaznavo se bo enkrat pozneje rabilo. Navzlic obstoječi zmožnosti obnavljanja torej vobče o kaki polni zanesljivosti izpovedbe ne more biti govora.

Pri zaznavah treba pa še ločiti njeno skaljenost (Wahrnehmungstrübung) od popačbe (Entstellung), to je od samovoljne predrugečbe vsebine sprejetih zaznav, ko se obnove. A meja med obema nikakor ni tako ostro začrtana, da bi jo bilo moči v vsakem slučaju na vsak način spoznati. Po tej strani se da izpovedba mnogokrat le oceniti, če se analizuje celokupna osebnost izpovedujočega; pri tem pride pa v poštev ne samo njega zmožnost, zaznave kolikor možno neskaljene sprejeti in zvesto ter v polnem obsegu v spominu obdržati, marveč tudi njega nagnenje do resnice, t. j. resnicoljubje sploh. Čim boljši uspeh pokaže ta raziskava, tem večja je mera — verodostojnosti izpovedujočega.

Če se nekoliko bolj razmotri kompleks teh vprašanj, velja vobče, da stoji izpovedba tem manj pod vplivom skalitve ali popačbe zaznave, da je torej tem verodostojnejša, čim hitreje sledi zaslišba objektivnemu prikazu, relevantnemu dogodku, ki naj ga izpovedba obnovi. Skušnja uči, da potrebuje tudi naklep,

¹⁾ Dr. Theodor Klineberger: Der Zeugenbeweis, Gellerjev Zentralblatt, 1905, stran 193 in nasl.

popačiti zaznavo, t. j. zlagati se, gotov čas, da dozori. Čeprav bi obstajali nagibi za laž že ob času dogodka, vendar izpovedujoči ne bi imel časa takoj si izmisliti, kako naj se zlaže, kaj naj poreče potem i. t. d. Ta uvaževanja utemeljujejo teoretično zahtevo, da naj izpovedbo priče čimpreje ustanovi večš objektiven sodnik.¹⁾ Pri zaslišbah po težkih in veletežkih telesnih poškodbah pa je v praksi še tudi treba, da se zaslišba izvede kar najhitreje. Kolikokrat je dan sum, da ima gotova oseba težko telesno poškodbo na vesti; osumljenec pride v zapor, toda on taji, direktnega dokaza še ni: kako težko se pričakuje trenotek, da se poškodovanec vzdrami iz nezavesti in jame govoriti! Saj treba mnogokrat poškodovanca kakor edino pričo o dogodku čimpreje zaslišati, da ne ugasne in ne ponese tajnosti o svoji poškodbi seboj v — grob. Toda če je vobče upravičena zahteva, da naj se pričo kar najhitreje po relevantnem prigodku zasliši, vendar to načelo pri zaslišbi težko poškodovanih ni brez pomislekov, ako se ne uporabi posebnih kvatel za poizvedbo resnice. Baš pri slučajih težkih telesnih poškodb je nevarnost, da ranjenec pod traumatičnim vplivom povzame dogodek napačno in poda opis, ki sproži preganjanje nedolžnega. Če tudi se k sreči pripeté zmote justice take vrste le prav redko, vendar kaže že radi možnosti takih zmot justice pobližje raziskovati vzroke, ki napravljajo izpovedbe težko poškodovanih tako opasne.

II.

Izmed najbližnjih nevarnosti — vsaj za obseg avstrijskega kazenskega pravnega reda — je ta, da se stanje težko poškodovanega v tem oziru napak sodi, ali se ga sme sploh za pričo zaslišati ali ne. § 151 t. 3 k. pr. r. določa, da se oseb, ki za časa svedočenja radi telesnih ali dušnih kakovosti niso zmožne govoriti resnice, ne sme za priče zaslišati, inace se zagreši ničnost.

¹⁾ Na videz nasproti Hans Schneickert: »Einige Tage nach der Wahrnehmung wird der Zeuge am zuverlässigsten den Vorgang schildern können; das Erinnerungsbild ist da nicht nur noch frisch, sondern auch abgeklärt«. (Die Zeugenvernehmung im Lichte der Strafrechtsreform, William Stern's Beiträge zur Psychologie der Aussage, II. zv., str. 447.)

Sedaj ni govora o splošni razsodnosti, ampak o zmožnosti zaslišanja. Prva sloni, da govorimo s pl. Lisztom, na sposobnosti, ravnati tako, da so motivi ravnanja z le-tem v normalnem soglasju; druga pa je prosto objektivna zmožnost, govoriti resnico. Paranoik more n. pr. govoriti resnico glede čisto zunanjih drastičnih dogodkov, ki niso s predmetom njegove blodnje v nikaki zvezi; splošne razsodnosti mu pa radi tega še ne moremo priznavati.¹⁾ V naslednjem pa bodi predmet raziskavanja le vprašanje o zmožnosti zaslišanja ob sebi; vprašanja, ali gre pojmu zmožnosti zaslišanja spričo veljajoče proste ocene dokazov sploh kaj pomena, se dotaknemo pozneje.

Resnice ne more izpovedati tist, ki nima svojih čutov v oblasti. Sodba, ali je moči poškodovanca s tega stališča zaslišati, ali je pri polni, neutesnjeni in neskajljeni zavesti, gre le — zdravniku. Pa že tu se pokaže nevarnost, da se zdravnikov sploh ne kliče, ker se položaj krivo sodi. Splošno je znano, da nastajajo po težkih telesnih poškodbah deliriji, ko kaže poškodovanec nekako živahnost, ki se kaj rada zamenjuje s polno zavestjo. V tem oziru treba pred vsem poudarjati, da naj se pri vprašanju zastran zavesti najprej ustanovi, ali so veliki možgani trpeli. Višja duša človeška, koje prva in najplemenitejša emanacija je zavest, je edino le od stanja skorje velikih možganov odvisna. »Oškodbe in pokvare hrbteniškega mozga, malih možganov, možganskega debla se ne dotikajo psihičnih funkcij kar nič, dokler niso veliki možgani prizadeti; taki pojavi v velikih možganih pa jih utesnujejo in pokončujejo, kakor hitro so večjega obsega ali nastopijo difuzno. Manjši defekti na možganih seveda povzročujejo le lokalizovane ali parcijalne, mnogokrat nedokazne motitve dušnega življenja.«²⁾

Izmed pojavov, ki kažejo kako afekcijo ali alteracijo skorje velikih možganov, je na prvem mestu imenovati pretres možganov. Ne glede na zunanjo podobo poškodbe na glavi, dobe se še mnogi znaki, ki utegnejo pri preiskovalnem sodniku obuditi sum, da so morebiti možgani pretreseni. Nezavest, afazija, huda onemoglost s počasnim vtripanjem žile in z zožitvijo zenic,

¹⁾ Primeri Forensische Psychiatrie I.: Dr. J. Fritsch, Willensfreiheit und Zurechnungsfähigkeit, str. 22.

²⁾ Dr. August Forel: Hirn und Seele, str. 23.

bljuvanje po padcu, vdarcu na glavi i. t. d., so krepki indiciji, ki se dajo dokaj lahko dognati.

Pa tudi čisto psihično učinkovanje, n. pr. hipno prestrašenje pod traumatičnim vplivom povzročuje, kakor uče moderni psihiatri¹⁾, akutno in intenzivno premeno krvnega pritiska v velikomožganski skorji, ki utegne izbaviti dušno bolezen, seveda le pri individualni dispoziciji. Hipno, silno prekinjenje krvne prehrane velikomožganske skorje vsled motitve delovanja onih živcev, ki regulirajo izmeno snovi, je bržčas vzrok tega pojava.

Pri vseh teh afektacijah velikomožganske skorje utegnejo nastati psihične alteracije. Od njih jakosti je kajpada odvisna tudi zmožnost težko poškodovanega, da pove resnico. Ustanovitev meje, do kodi ta zmožnost še obstaja, od kodi je pa več ni, je silno težavna; to je stvar zdravnikov-strokovnjakov. Da, celo zdravnikom se včasih pripete slučajji, ki jasno kažejo, kako velike nevarnosti so združene z zaslišanjem težko poškodovanih.

Nekega poletnega dne, da navedem vsaj en slučaj iz prakse, se je pripetila zarana ob pol 4. uri na železnični postaji X. velika nesreča. Pozabili so, da vozi brzovlak skozi postajo, ne da bi se ustavil. Prav na tiru, po kojem je prišel brzovlak, je imel nek stroj opravka s premikanjem vagonov. Brzovlak je trčil v ta stroj, kurjač je bil ubit, strojevodja je obležal težko poškodovan na licu nezgode. Prepeljali so ga v bližnjo bolnico; še tistega opoldne sta ga dva zdravnika preiskala. Dejala sta glede vprašanja, ali ga je možno zaslišati, da je bil sicer brez zavesti, ko je bil vsprejet v bolnico, toda opomogel si je že toliko, da more na stavljenja vprašanja pravilno odgovarjati, tako »da v tem času ni opaziti nikake alteracije dušnega delovanja na njem«. Glede na to mnenje ga je preiskovalni sodnik zaslišal za pričo. Povedal je, da je vozil s svojo lokomotivo istega dne s postaje Y na postajo X in da je med vožnjo spodrsnil in tako nesrečno padel, da je trčil ob posodo za oglje in se poškodoval na prsih in nogah. Stojišče za strojevodjo je sicer res preje kurjač z vodo poškropil, da se stroj ni prašil, toda zategadelj ne zadene kurjača nobena krivda. Prispevši na postajo X., se je hotel pre-

¹⁾ Glej literaturo pri dr. R. Werner: Über die Geisteskrankheiten nach Kopfverletzungen (Vierteljahrsschrift für gerichtliche Medizin und öffentliches Sanitätswesen, zvezek XXIII, str. 150, 151.).

pričati, če ima kotel še dovolj vode, pa ker je tesno se odpirajoče poskusne pipe prenaplo odprl, brizgnil mu je vroči sopar v obraz in ga na glavi poškodoval. Tudi v tem oziru ne zadene nikogar nikaka krivda. — Kontrola njegove izpovedbe je bila izključena, ker nezgoda na železnični postaji X še ni bila znana, in tako je bil ta človek na njegovo izpovedbo zaprisežen, čeprav je bila od kraja do konca neresnična. Še-le nastopnega dne je mogel pojasniti nezgodo tako, kakor se je res pripetila.

Ne pride mi na misel trditi, da se je v tem slučaju — in taki slučajji niso redki — ravnalo površno ali brezbrizno. Nikakor ne! V časih, ko se brez pomisleka zaslišuje otroke v starosti 5, 6 let o najmodernejših stvareh,¹⁾ ko kasacijski dvor, rekel bi, prav v vsakem slučaju, ko se glasi pritožba, da se je bil zaslišal svedok, čigar zmožnost zaznavanja in pomnivanja je oslabela, dokaže z vso natančnostjo, da se ni pripetila nikaka ničnost; v takih časih je zapisovati take slučaje le na rovaš vladajočega sistema; činitelji, ki imajo posla s kazenskimi zadevami, so namreč pri tem sistemu docela uverjeni, da je dobro in naravnost potrebno, za vsako ceno zvariti dokaz po pričah, četudi bi bilo že naprej brez dvombe, da ostane ta dokaz le na papirju.

Popraviti take odnošaje je nujno potreba. Preiskovalni sodnik more spričo svoje izobrazbe le dvomiti, šele strokovnjak-zdravnik more stvar docela pojasniti. Seveda mora v to svrhu problem zmožnosti pričevanja do dna proučiti; to ne velja, da bi že po enkratnem preiskanju težko poškodovanega, s katerim je javaljne dvajset, trideset besed spregovoril, podal kar splošno, pa decidirano mnenje. Tudi izrek »non liquet« je zvedenško mnenje; obvaruje vsaj podmene, da je s polnozavestnim zaslišancem opraviti.

Zdravnik pa je še posebno poklican, da se izreče, ali more imeti težko poškodovani, ki se pogostokrat že bori s smrtjo, spričo svoje apatije za vse, kar mu ne more zljajšati bolečin, še energijo volje v toliki meri, da pove resnico. Fizična bol preobvlada vsako drugo umstveno delovanje, zrahlja etične podlage

¹⁾ Primeri: Hans Schneickert, l. c. st. 440; Dr. A. Cramer: Gerichtliche Psychiatrie, stran 73; F. Siemens: Zur Psychologie der Aussage, insbesondere von Kindern, Aschaffenburgs Monatschrift, II. zv., str. 703.

značaja, in tako pride, da pod pritiskom bolečin in zlovolje, da naj sodniku odgovarjajo, nastane pri teh osebah nenormalna slabost volje, vsled katere brez moralnih pomislekov pretirajo, resnico pačijo, da, celo pod prisego lažejo!

Robusten kovač, 49 let star, je bil umirajoč prepeljan v bolnico. Njegova poškodba — odprtje trebušne mreže — je zahtevala takojšnje operacije, kajti del izstopivšega tankega črevesa se je že prisadil. Zdravnika sta oddala mnenje, da je bilo ostro špičasto orodje z veliko silo potisnjeno v trebuh in da je poševno trebušno mišico kar razmečkalo. Ker je nastopilo vnetje trebušnice, je bila poškodba za življenje opasna. Par ur po operaciji je bil ta kovač zaslišan. V zapisniku se je izrecno potrdilo, da se ga je našlo pri popolni zavesti. Izpovedal je, da ga je na potu od gostilne do trafike zvečer neznan človek z ostrim rezilom v desno stran trebuha sunil; ta človek je takoj izginil, on pa se je na to priplazil do stanovanja svoje ljubice, kjer so ga ljudje našli in v njeno sobo spravili. To izpoved je potrdil s prisego in izjavil, da se pridruži kazenskemu postopanju kakor zasebni udeleženec in da misli odškodninske zahteve pozneje navesti. Drugi dan ga je preiskovalni sodnik vnovič obiskal in vprašal, mari je prejšnji dan vse in po pravici povedal. Kovač pa je odvrnil le na kratko: »ej ja!« in pristavil, kazoč na steklenico konjaka na nočni omarici — da »imajo v špitalu dober šnops«. Nekako eno uro po tem pogovoru je mož nagloma umrl.

Ta slučaj se je seveda smatralo za umor. Iskalo se je storilca, lokalni ogledi so se delali, skice risale, pa ves trud, zadevo pojasniti, je bil zaman. Šele dokaj časa po smrti moža je prišlo na dan, da se je mož najbrže hotel splaziti skozi dva metra visoko okno v zaklenjeno sobo svoje odsotne ljubice, da pa mu je, ker je bil nekoliko vinjen, izdrknilo in da se je nataknil na špičaste čavlje, kakršni se v tistih krajih pritrjujejo na okviru okna namesto mreže.

Vzrok za očitno popačenje resnice v tem slučaju pač ne more biti nič drugega, nego oslabiljenje volje izpovedujočega vsled bližnje smrti. Pride še prilika, da se dotaknemo vprašanja psihologije izpovedbe umirajočih. Tu bodi le še enkrat poudarjeno, kako velika je nevarnost, da dušnega omračenja

težko poškodovanega ali celo umirajočega ne spoznajo ne le lajiki, marveč tudi zdravniki.

III.

Ako pa je zmožnost zaslišanja brezdvomno izkazana, onda bi bilo napačno misliti, da se zaslišba težko poškodovanega nič ne razlikuje od zaslišbe vsake druge priče. Vse okolščine, ki so z zadobljeno poškodbo v dotiki, vsebujejo za pozvedbo resnice nevarnosti, ki so v najožji zvezi z dejstvom, da posreduje vsaka izpovedba edinole subjektivno-relativno resnico. Te nevarnosti zahtevajo povišano kontrolo od strani zaslišajočega sodnika glede vsebine izpovedbe. Ako se ni še pred zaslišbo vsaj o okolnostih, poškodbo spremljajočih informiral, moral bode vse protokolirati, kar mu priča natveze, pa naj se izkaže pozneje za najnezmišelnjšo neumnost.

Nevarnost pri izpovedbi, ki je ni moči kontrolirati, je namreč ta, da težko poškodovani, kakor uči izkušnja, dostikrat še sam prav ne ve, kako je bil poškodovan, pa naj vendar o poškodovanju — svedoči! Tako je osobito pri poškodbah po noči, med spanjem, med polno pijanostjo, itd. V tem oziru velja staro pravilo: »*Nihil est in intellectu, quod non prius fuerit in sensibus.*« Kontrola je predvsem ta, da se ustanovi, ako niso zunanje okolnosti izključile¹⁾ normalnega delovanja čutov v momentu zadobljene poškodbe. Kako potrebna je kontrola, pokaže naslednji primer.

Preko srednje visok, 66 letni užitkar je popival v gostilni; ob 7. uri zvečer si je napravil ležišče na hodniku kozolca-dvojaka. Po 10. uri pride še njegov mlajši tovariš na kozolec in ga vpraša, če se je že naspal. Užitkar mu je to potrdil, tovariš pa je kmalu nato poleg njega zaspal. Nekako eno uro pozneje pa ga vbudi kričanje in tarnanje zdolaj pod hodnikom. Stari užitkar je ležal spodaj — $4\frac{1}{2}$ m od hodnika — na tleh z zlomljeno nogo in izpahnjeno desno roko. Peljali so ga še tisto noč v bolnico; morali so mu vzeti nogo. Kakor priča zaslišan je izpovedal, da ve zgolj to, da sam ni padel preko hodnikove ograje, osobito ni hotel male potrebe opraviti čez ograjo; to je storil šele dalj časa po padcu s pomočjo drugih ljudi (kar je bilo sodniku kakor resnično

¹⁾ Primeri: Forensische Psychiatrie I.: Dr. J. Fritsch, das Wahrnehmungsproblem st. 47 in nasl.

že znano). Ranjenec je sumil čisto resno, da ga je moral tovariš med spanjem preko ograje vreči, osobito, ker sta si bila preje enkrat nekaj v jezi. Kajpada je bil ta sum iz trte izvit. Mož se je poškodoval neprespan in vinjen, torej sam ni mogel vedeti, kaj se je ž njim zgodilo. Lokalni ogled je tudi res pokazal, da se je pač lahko prevrgel preko ograje, ako je morebiti v spancu hotel iti na stran, dočim ga tovariš sam nikakor ne bi bil mogel dvigniti od tal preko ograje.

Seveda dejstvo, da je bil kdo poškodovan med spanjem, nikakor ne opravičuje mnenja, češ da bolečine, ki so v zvezi s poškodbo, povzročijo takojšnje prebujenje in delovanje čutov. Pripetil se je na pr. nastopen tragikomičen slučaj.

V neki gostilni je nastal pretep. Vse je sodelovalo, če ne drugače pa z izrivanjem izzivačev iz sobe. Slednjič so bili ti ven porinjani in nasprotna stranka se je vrnila zmagoslavno nazaj. Zdaj šele se je prebudil edini v sobi navzoči, ki se pretepa ni udeležil, ker je na klopi ob steni spal. Vzбудivši se, je sedel in si še zaspane oči mencial, kar poskoči pokonci in zavpije: »kateri hudič pa je mene v . . . zabodel!« Resnično, škornji so že bili polni krvi; med pretepom ga je dregnil nekdo v sedalo in mu narezal eno glavnih žil dovodnic spodnje okončine. Mož bi bil gotovo umrl za izkrvavenjem, da ni bil prepeljan v bolnico, kjer so mu operativno globoko rano zadelali. Kdo ga je ranil, tega se ni nikdar zvedelo; brez dvoma je bil mož speč med pretepom obrezan, a vendar ga to ni vzbudilo.

Primerov, da prenehajo delovati čuti pred poškodbo, je v praksi brez števila. S psihologičnega stališča seveda niso posebno zanimivi, kajti ako je delovanje čutov ukinjeno, onda o resničnih zaznavah ne more biti govora, njih obnovitev je gola kombinacija. Zelo zanimivi so pa oni slučajji, kjer delovanje čutov sicer ni bilo ukinjeno, ko pa dogodka, ki je povzročil poškodbo, čuti sploh niso zapopadli ali le nepopolnem, ker so bili za druge reči zavzeti.

Moderni dušeslovci govore o psihološkem pojavu pozornostnega reliefa (Beachtungsrelief).¹⁾ Težišče pozornosti tvori najvišjo točko reliefa, manj opaženi predmeti leže primeroma

¹⁾ Dr. Aleksander Pfänder: Einführung in die Psychologie st. 355.

nižje. Najvišje točke pozornostnega reliefa nastanejo vsled posebno poudarjenih zaznav. V vsakem slučaju poškodbe, ki bodi predmet zaslišbe, naj se vpraša: Je li bila skupina dogodkov, ki so povzročili težko telesno poškodbo, na vrhu pozornostnega reliefa? Krepak udarec, pritisk projektila, vbod z ostrim orožjem more se tako naglo izvršiti, da posamezni čuti tega dogodka navzlic polni pozornosti ne morejo zaznati. Sluh je pri tem na najslabšem, pa tudi z vidom ni dosti boljše. Še le občutek bolečine prodre redoma z elementarno silo do zavesti, toda takoj pa tudi prevpije vsak drug občutek ali celo mišljenje s tako močjo, da zavest vsaj za bližnji čas za nikako drugo zaznavo ni dovzetna. Tega psihološkega dejstva ni težko izpričati; v sodnih dvoranah so dobro znani kriki težko poškodovanih: »Zaboden sem!« »Jezus, Marija, z mano je proč!«, ali »Dosti imam« itd. Tako ali enako viknejo, pa se zgrudijo, in mnogokrat ne pridejo več do zavesti. Kdo jih je poškodoval in zakaj, o tem v prvem hipu po poškodbi niti ne mislijo, niti ne govorijo, edino le občutek bolečine, dejstvo, da se je poškodba pripetila, se izraža. Takisto izpričujejo resničnost tega opazovanja slučajji, ki v praksi niso redki, da se poškodovanec zmoti glede števila prejetih udarcev in jih manj našteje: onih udarcev, ki jih prejme po glavnem t. j. najhujšem, se ne zaveda, ker je bolečina po njem prevladala občutljivost za poznejšnje.

Toda bolečina ni neobhodno potrebno tako močna, da bi se jo vedno kakor tako občutili moralo. Pripeti se lahko, da kdo prej vsled poškodbe umrje, predno se je zavedel. Naj se sklicujem na globokoumna opazovanja Tolstega glede smrti med vojno. Junaki njegovih romanov, osobito velikanskega »Vojna in mir«, izvršujejo oduševljeno dela moči in hrabrosti, pa med najsilnejšim napredovanjem se mahoma ustavijo, čustvo bojzani jih prevlada; vedo sicer, da se je nekaj ž njimi zgodilo, pa kaj? tega se več ne zavedó. Sovražna krogla jim je srce prestrelila, brez bolečin umro, z usmevom na licu, pravi junaki! Tolstega opazovanja niso kake poetične licence. Tudi v vsakdanjem življenju dobimo slučajev, ki potrjujejo njegova opazovanja.

Naj navedem izpovedbo samomorilca, kako je na svojo smrt čakal. Povedal je dobesedno takole: »V gozdu sem izpil kar največ mogoče konjaka, vendar se nisem mogel odločiti, da bi se sam

ugonobil. Najprej sem streljal za poskus. Nazadnje sem se pa vendar ojunačil in izstrelil dve krogli hitro zapored v desno stran glave. Nato sem ležal par minut in čakal na smrt. Bil sem v nekakem polspanju, iz katerega sem se po nekoliko minutah prebudil. Tu pa me prevzame grozen strah, sam ne vem, pred čem, tekel sem, pustivši površnik na mestu in zagnavši samokres pa denarnico v stran, po hribu navzdol!« Naj se primerjajo ti podatki z opisovanjem Tolstega in najde se gotovo dokaj sličnosti.

Zaključujoč vrsto opazovanj, ki pridejo tu v poštev, moram še poudariti, da utegnejo težke poškodbe tudi le mimogredé omamiti, torej ukiniti čujočnost čutov. Ni treba takoj misliti na zevajoče rane na glavi, ki odkrivajo možgane: že hiter, močan pretres živca, »nervus vagus« imenovanega, na vratu ali lahen pretres možganov lahko zavest takoj pretrga, čeprav le za kratek čas. V takih slučajih seveda ob sebi ni nemožno, da težko poškodovani resnično in natančno opiše, kako je poškodbo dobil. Toda vedno treba še preje dognati, ali se je delovanje čutov neposredno pred poškodbo nanašalo nemoteno od drugih vtiskov baš na oni dogodek, ki je poškodbo izbavil, in ali ni nastopivše ukinjenje zavesti dalo povod morebitnim autosugestijam. Taki pretrgljaji kontinuitete zavesti so naravnost predestinirani, da dadó izpovedbi značaj samo subjektivno-relativne resnice. Saj pride zvečine pred poškodbami do silnih razburjenj. Ako se pa kaká prejšnja predstava pomeša med kompleks predstav, ki nastanejo ob poškodbi, na pr. kak prepir neposredno pred poškodbo, prihod neprizadete osebe na lice mesta in sl., onda se prelahko pripeti, da poškodovanec vse te predstave zamota in objektivno neresnično izpove, pa naj se še tako trudi, ostati pri resnici.

Že pri izpovedbah prič, ki niso v nikakem abnormalnem stanju, moramo računati z gotovimi viri zmot. Profesor Gross jih je v nekem dunajskem predavanju¹⁾ o psihologiji izpovedbe prič združil v naslednje točke:

1.) Različnost ljudi povzroča različnost zaznav po vidu glede istega predmeta.

¹⁾ Diskusija v dunajskem Juristenvereinu dne 21. decembra 1904 (glej Gellerjev Z. Bl. 1906 str. 42 in 993). Primeri še osobito: Dr. Hans Gross, das Wahrnehmungsproblem und der Zeuge im Strafprozess (Archiv für Strafrecht und Strafprozess, 49. letnik, str. 194 in nasl.).

2.) Nahajajo se takozvane temne zaznave, ki imajo za posledico, da se glasi izpovedba čisto določno, čeprav si priča ne ve razlagati, odkod prihaja podlaga za njegovo izpovedbo.

3.) Močnejši vtis konsumira slabejšega.

4.) Pri hitrih opazovanjih si vsakdo misli, da je to videl, kar bi v enakem položaju sam storil bil (t. z. anthropocentrično mišljenje).

5.) Krajše časovne mere se zde daljše, daljše pa se zde krajše. —

Enako izvaja tudi William Stern, poudarjajoč še posebno ekspanzijsko tendenco predstav. Števila in navedbe mer imajo tendenco, da se v gotovi smeri jačijo. Pri navedbah časa se časi pod 5 minut precenjujejo, časi od 5 do 10 minut pravilno ocenjujejo, časi nad 10 minut pa podcenjujejo.

Vsi ti momenti morajo kajpada priti v poštev tudi pri oceni izpovedbe težko poškodovanega. Ako pa privzamemo le-tem še one, ki utegnejo baš vsled zadobljene težke poškodbe vplivati na izpovedbo, onda se pač mora sklepati, da vrednost pričevanja težko poškodovanega že ob sebi vobče ni visoka, na vsak način pa je manjša nego vrednost izpovedbe priče, ki svedoči o dogodkih, zaznanih v normalnih odnošajih.

IV.

Po našem kazenskem pravnem redu pa pride po prvi — navadno nezapriseženi zaslišbi — še druga zaslišba, namreč neposredno pred sodečim, oziroma porotnim sodiščem. Pa kakor gotovo je zahteva, da se neposredno izpoveduje pred sodiščem, naravna posledica načela neposrednosti in javnosti postopanja, tako gotovo nudi dvojna zaslišba prič nove, prav znamenite nevarnosti za pozvedbo resnice.

Spomin, potencialna energija zmožnosti spominjanja, oslabi ali se skali vsled preteka časa več ali manj, kakor nanese slučaj z ozirom na duševno konstitucijo posameznika, na njega spol, starost in druge spremljajoče okolnosti. Spominske podobe obledevajo bolj in bolj, da se slednjič potopé pod prag zavesti (Bewusstseinschwelle). Vsekakor se lahko latentne spominske podobe zopet obudi s sorodnimi ali posebno krepkimi predsta-

vami, da zadobe zopet moč in prestopijo prag zavesti. Vendar se da na resničnost takih zopet v spomin poklicanih predstav tem manj zanesti, čim več časa je od dotične zaznave preteklo.

Vobče zavisi dejalnost spomina prav tako, kakor zmožnost zaslišanja težko poškodovane priče od popolnega stanja velikih možganov. Psihijatrija uči, da patologične spremembe velikih možganov spremljajo gotove spremembe spomina, ki pa ne nastopajo vedno takoj, razen, ako so takoj povzročile stanje nerazsodnosti. Včasih se primeri, da more težko poškodovani neposredno po poškodbi vse zaznave glede svoje poškodbe obnoviti brez napake, pozneje pa se njegovo stanje poslabša, možgani ne delujejo več zaradi napredovanja bolezni normalno, zmožnost spominjanja (pomnivost) se izgubi, ne da bi to prišlo poškodovancu v zavest.¹⁾ Od zdravniške pomoči je pač odvisno, ali se pozneje vrne zmožnost spominjanja totalno ali parcijalno.

Medicinska in kriminalistična literatura je sporočila že nabroj takih slučajev, ter bodi dovoljeno, da še navedem dva slučaja iz prakse.

Dobro se je stvar iztekla pri znanem mi zdravniku. Padel je iz voza naravnost na glavo in izgubil za nekaj časa zavest. Po dolgotrajnem lečenju se je čutil slednjič popolnem dobrega, le zmožnost spominjanja mu je za delj časa prešla. Pripetilo se je včasih, da ga je spomin kar mahoma zapustil in da se ni mogel orientirati. Samo energično vzdramljenje od strani znanih mu oseb je pomoglo njegovim čutom k normalnemu delovanju. Dolgo časa po nezgodi so se pa tudi te posledice izgubile.

V drugem slučaju se je zmožnost spominjanja še bolj spreminjala, slednjič pa je nastopilo popolno omračenje duha.

Kmečki fant je popival na svojega godu dan, 19. marca, pozno v noč. Domov je prišel šele zvečer drugega dne in najprej le to pravil, da se mu zdi, da so ga fantje pretepli. Zunanjih znakov kakih poškodb ni bilo nikjer. Tretji dan po pretepu je pravil svojemu očetu, da je šel v kritični noči k dekletu vasovat. Med govorjenjem z dekletom je začul naenkrat šum. Prišli so trije fantje, izmed kojih je enega precej spoznal, od kozolca sem. Stopil je z lestve, na koji je stal, pa že ga zgrabita dva fanta

¹⁾ Werner, l. c. str. 177 in nasl.

in ga tepeta, dočim je tretji prišel od zadaj in ga udaril z neko rečjo po glavi, da je izgubil zavest. Ko se je prebudil, začutil je v glavi bolečino in od tistega časa se mu v glavi kar vrti. Ker ni bilo zunaj videti nikakih poškodb, je prišlo do ovadbe šele, ko je jel poškodovanec blesti. Dne 23. majnika je bil prvič sodno zaslišan, a tedaj že ni več vedel ničesar drugega povedati, nego da je bil na svojega godu dan tepen in da je prišel šele naslednji večer domov. Fant je prišel na to v bolnico, kjer je bil operiran. Pokazalo se je, da je bila čvrsta opna na temenično kost, ki je ostala nepoškodovana, prirastena v obsegu enega kvadratnega centimetra. Morali so jo odlepiti, in ko se jo je odprlo, dognalo se je, da čvrsta opna z nežno ni skupaj zrastle. Prosojnost dobro opete čvrste opne je bila normalna, tudi vidni zavoji možganov so bili nespremenjeni, vendar je priteklo pri vrezu čvrste opne dokaj svitlorumene tekočine. Tri dni po operaciji je postal pacient nakrat očitno boljši, orijentiral se je popolnem in mogel se je tudi dobro spominjati dogodkov na dan svojega godu. Šest dnij po operaciji, 8. junija, je bil spet od preiskovalnega sodnika zaslišan ter je natančno navedel vse okolnosti glede svoje poškodbe, osobito tudi imena vseh treh napadalcev. Kmalu je zapustil ozdravljen bolnico, toda komaj so 3 tedni pretekli, dobil je spet blodnje, ki so kmalu prestopile v besnost (Tobsucht), dušne sile so popolnem onemogle, in ž njim vred je izginila seveda tretjič zmožnost spominjanja.

Drugačna vrsta utesnitve spomina na traumatični podlagi je pojav, da ima težko poškodovani med procesom boleznin zmožnost spominjanja, potem pa, ko ozdravi, jo glede dogodka, ki je imel poškodbo za posledico, popolne izgubi. Nastopi nenormalna pozaba za stvari, katere je imel dotičnik sprva dobro v spominu. Med te slučaje je, po mojem mnenju, šteti one, kojih se je Friedreich dotaknil,¹⁾ in koje je Gross posebno poudaril: težko poškodovani, ki imajo vsled odprtih ran mrzlico, napravljajo spričo pravilnosti in natančnosti izpovedovanja vtis nenaadne inteligence, toda ko ozdravijo, pokaže se, da je bil vtis prevarljiv, razumnost pa le navidezna.²⁾

¹⁾ Friedreich, Gerichtliche Psychologie, str. 324.

²⁾ Dr. Hans Gross: Kriminalpsychologie, str. 360.

Primer, kako pozneje spomin popolnem popusti, kaže ta-le slučaj: Pet delavcev je popivalo pozno v noč, kar jih razdruži — zavist, da je natararica enemu izmed njih izkazovala posebno naklonjenost. Prej dobri prijatelji, spravili so se sedaj štirje zoper enega — vsekakor je bil ta najbolj pijan — in vrgli so ga čez bližnjo kamnito škarpo par metrov globoko. Dobil je več težkih poškodb, osobito po glavi, da je ostal dolgo časa brez zavesti. Ko se mu je zdravje zboljšalo in so zdravniki izrekli, da se ga sme zaslišati, se je to zgodilo. Tožil je pri zaslišanju, da čuti bolečine, da se spominja na dogodke, ki so v zvezi z njegovo poškodbo, vendar je podal točno sliko, kako je bil poškodovan, in je tudi čisto določno označil onega izmed tovarišev, ki ga je bil čez škarpo sunil. Razprava zoper njegove tovariše, ki so bili obtoženi radi hudodelstva težke telesne poškodbe, je bila potem, ko je poškodovanec dodobra ozdravel. Toda poškodovanec, na katerega njegovi tovariši gotovo niso vplivali, ker so bili v preiskovalnem zaporu, je sedaj pod prisego izpovedal, da se glede poškodbe ne more na prav nič več spominjati. Drugih dobrih dokazov ni bilo, storilci so bili torej oproščeni.

Enak slučaj motitve spomina je tudi pojav takozvane retroaktivne amnezije.¹⁾ Čuti poškodovanca inace delujejo popolnem pravilno, toda ne more se spominjati na dogodke pri poškodbi, niti na poprejšnje dogodke. Zavest je glede časa dogodkov ob poškodbi kakor izbrisana. Taki slučajji so v kriminalistični literaturi opetovano popisani; sklicevati se je osobito na one, ki jih navaja Gross v ročni knjigi za preiskovalne sodnike.²⁾

Ako povzamemo dosedanje podatke o vplivu traumatičnih inzultov na zmožnost spominjanja, vidimo, da je šlo tu zvečine le za ovire ali ukinjenja spomina, za nastale vrzeli v spominu. Taki slučajji tedaj ne pomenijo posebnih nevarnosti za kazensko pravosodje, sosebno ker niso baš pogosti. Gotovo so manjše nevarnosti, nego prevare spomina (Erinnerungstäuschungen).

Poglejmo si najprej izpovedbo normalne priče. Vsaka priča pada, ko stoji prvič pred preiskovalnim sodnikom — seveda

¹⁾ Dr. A. Cramer: l. c. str. 31.

²⁾ 3. izdaja, str. 77 in nasl.

razen če nalašč krivo priča — popis relevantnega dogodka, ki ustreza kolikor moči natančno subjektivni zaznavi dotičnika. Ta izpoved se protokolira; zapisnik pa sestavi preiskovalni sodnik, on povzame sliko, od priče obnovljeno v lepo zaokroženih stavkih, to pa seveda tako, kakor je on pričo razumel. Resnica pa je, kakor prav uči Klineberger,¹⁾ da ni nobene sodniške zaznave, nobenega sodnikovega razumevanja, ki bi bilo prosto od vsakega vtisa na čuvstvo sodnika. Obnova sodnika v protokolu se priči predoči, vpraša se pričo, ali je vse prav zapisano, in slednjič priča tudi to izpoved podpiše za svojo. Dokaj časa pozneje pa pride do izpovedbe priče pred sodečim sodiščem. Kaj je naravnejše, nego da priča gotove izraze, izreke, da, celó misli, ki so se rodile v glavi preiskovalnega sodnika, prevzame za svoje? Na eni strani pomaga sugestija, na drugi bojazen pred diskrepancijami z zapisano izpovedbo. Tako stojimo ob novem izvoru napak izpovedbe, katerim more, kakor je Löffler²⁾ poudarjal, priti v okom le temeljitost preisk. sodnika, ki v resnici objektivno postopa. Zahtevati pa moramo, da se tem vestnejše vtopi v krog in značaj mišljenja priče, čim večja je nevarnost, da je priča relevantne dogodbe zaznal v difcilnih odnošajih, kakor ob zadobitvi težke telesne poškodbe in pa čim važnejša je izpovedba baš za pozvedbo resnice v poedinem slučaju. Ko pride pozneje znova do zaslišbe, naj se na to obnovo vsaj od te strani ne vpliva. Saj ostane tudi sicer še dosti vplivov, ki lahko modificirajo podobo, koja se je vtisnila v spomin pod neugodnimi fiziološkimi razmerami.

Prvotna izpoved težko poškodovanega stoji pač pod vplivom mučne skrbi, ali skoraj ozdravi. Ko pa se zdravje jame vračati, počne delovati čuvstvovanje, oživi se zanimanje, kako je poškodba nastala, — domišljija dobi premoč. Osobito kadar se poškodovanec zaveda, da je on središče in točišče zanimanja drugih, onda teži vedno po tem, da svoj »jaz« kolikor možno spravi v ospredje, da se stori kar najbolj zanimivega. Večkrat dadó povod, da se spomin razširi ali poboljša, navedbe znancev; njih zaznave, ki so jih le od drugih slišali, smatra se za golo in čisto resnico,

¹⁾ Der Tatbestand des Urteils, Gellerjev Z. Bl. 1902, str. 390 i. nasl.

²⁾ Diskusija v dunajskem Juristenvereinu dne 7. decembra 1904, glej Gellerjev Z. Bl. 1906 str. 40 in 991.

za istinito doživljeno; večkrat pa vplivajo tudi gmotni oziri, tako na pr. nastane iz želje, da bi se dobila poštena odškodnina za poškodbo od onega, ki jo lahko plača, prepričanje, da je prav ta storilec. Take misli pridejo pač tem laže, čim bolj zatirane so bile prvotne predstave. Sugestije, kakor tudi autosugestije se razvijajo po mojem mnenju baš tedaj najbohotnejše, kadar priča ve, da bo o gotovem dogodku obširno zaslišana in da je njegova izpovedba velike važnosti, v istini pa o tem dogodku ne more ničesar določnega vedeti, ker je bilo delovanje njegovih čutov za časa kritičnega dogodka vsled fizioloških ali psiholoških ovir prizadeto.¹⁾ Sicer je gotova resnica, da dušno delovanje vobče postaja tem pravilnejše, čim bolj se vrača zdravje, je li pa istotako s spominom, o tem se more dvomiti. Kar sprva »in sensibus« sploh ni bilo ali pa je bilo le luknjičavo in pomotno, to pozneje tudi »in intellectu« ne more obstajati. Ako spravlja najnovejša izpovedba priče spominske podobe z živahnejšimi barvami ali določnejšimi konturami na dan, onda ali ni bila prvotna izpovedba brez pomislekov, ali pa je novejša izpovedba pretkana z avtosugestijami, torej — brez vrednosti.

Slučaji zadnjenavedene vrste nikakor niso redki, čeprav bi se to na prvi pogled tako zdelo. Včasih gre le za neznatne premene spomina na kvar osumljenca, včasih nič ne škodijo, včasih pa so naravnost izvor velikih nevšečnosti! Od vsake vrste po en primer iz prakse!

Dne 20. marca 1903 je prodal dosti premožen kmet na semnju v Kč. svoje voli; ob 3. popoldne se je vračal čisto trezen domov. Okoli vratu je nosil verige prodanih volov. Na koncu vasi M. je našel ob potu pri plotu znanega krošnarja, ki ga je vprašal, če je voli dobro prodal. Izgovorila sta se le na kratko, in mož je šel svojo pot naprej. Četrť ure pozneje sta našli dve ženski moža napolpota do vasi Kl. na tleh ležečega v nezavesti. Vzdrabili sta ga, da se je zavedel, toda vedel ni, niti kje je, niti kaj se je ž njim zgodilo. Brez dvoma je bil oropan; kajti razen drugih lažjih kontuzij je dobil osobito težko na spodnji čeljusti, ki mu je bila zlomljena; pa tudi izkúpila za

¹⁾ Kako nastanejo sugestije, glej William Stern: Aussagestudium, v njegovih Beiträgen I., str. 51 in nasl.

voli, 458 K, ni bilo nikjer! — Še isti dan so ga nazaj v Kč. spravili. Sodišče je zvedelo drugi dan ob $\frac{1}{2}$ 8. uri ta dogodek. Sodnik je najprej ustanovil, kaj je vedel poškodovanec povedati. Pravil je le-ta, da je šel dan poprej sam domov, in sicer tako urno, da je prehitel mnogo ljudi. Na okrajni cesti med M. in Kl. sta prišla dva mlada fanta za njim; popisal ju je čisto natančno in izjavil, da bi ju spoznal, ako bi se mu predstavila. Ta dva fanta sta se mu pridružila; ko pa sta zvedela, da ima denar za prodana vola pri sebi, udaril ga je prvi s kamnom parkrat po glavi, drugi pa ga je prijel za vrat, vrgel na tla, hodil z obutima nogama po njem; prvi mu je med tem odpel suknjo in mu vzel iz notranjega telovnikovega žepa denar. — Sodnik je bil previden ter za sedaj te pripovedke še ni protokoliral, marveč poklical je zdravnika. Ta dva sta oddala mnenje, da je poškodovanec pri polni zavesti. Zdaj šele je sodnik napravil zapisnik o njegovi izpovedbi, ki se je ujemala popolnem s prvo izpovedbo, kakor tudi s tem, kar je pravil že preje orožniku. Radi težke poškodbe, ki je zahtevala operacijo, so spravili moža v bolnico v Ka. Tam ga je zaslišal redni preiskovalni sodnik, pa sedaj je mogel le še z glavo znamenja dajati, govoriti pa ne več. Vendar je trdil tudi še sedaj, da ga ni eden, ampak da sta ga dva napadla. Dne 7. aprila je bil v narkozi operiran; čeljust so mu zvezali s srebrnimi žicami. Kmalu po operaciji je bil spet zaslišan, toda sedaj je pa govoril kar drugače: Tam kjer se snideta stara in nova pot izven vasi M., našel je krošnarja in mu na njegovo vprašanje povedal, za koliko je prodal voli. Na to je kmalu šel naprej in sicer po stari poti, pa opazil je, da je šel krošnar nekaj časa po travniku zraven poti za njim. Ne da bi se za to kaj menil, je šel svojo pot nadalje, toda nakrat prijeli sta ga na cesti od zadaj 2 močni roki pri ramenih, obrnil se je, pa v trenutku, še predno je storilca ugledal, dobil je hud udarec na glavo, da se je brez zavesti zgrudil na tla; le toliko je še mogel opaziti, da mu je napadalec denarnico iz telovnikovega žepa vzel in potem po njem hodil. Trditi sicer ne more, da ga je krošnar — navedel je seveda njegovo ime — toda sumi pa to, ker krošnar ni na dobrem glaslu. Ko se mu je predočila prvotna izpovedba, označil jo je za izrodek mrzlične domišljije; današnja izpovedbo lahko vsak čas pod prisego ponovi.

Po tej izpovedbi napravil se je krajevni ogled; dognalo se je, da krošnjar na noben način ne bi bil mogel prej ali istočasno z oropanim možem dospeti na lice mesta, čeprav bi bil šel preko polja v zračni, torej najkrajši črti. Kajti kraševit teren, ki leži med obema krajema, nikakor ne bi dopustil hitre hoje, — toliko dolinic, jam in skalnih reber je vmes, ki so bile povrh še vse-skozi z gostim grmičevjem porastene. Krošnjar, ki je bil na dobrem glasu in dovolj premožen, mogel je tudi po svojih domačih ljudeh svoj »alibi« izpričati. Toda toliko časa, da se je to dognalo in da so se spisi predložili javnemu obtožitelju, moral je ostati — v preiskovalnem zaporu!

Kmalu za tem, ko je prišel krošnjar iz zapora, zaprli so orožniki dva sumljiva fanta, katerih zunanost je povsem bila po popisu storilcev, podanem od poškodovanca s prvotno izpovedbo. Bila sta z oropanim možem, ki je prišel med tem časom zdrav iz bolnice, konfrontirana — to je bilo 10. majnika — toda mož je ostal pri tem, da je bil le eden storilec in da ni nobeden obeh predstavljenih storilec.

Nato sta bila ta dva fanta seveda iz zapora izpuščena in stvar je nekoliko časa mirovala. Po več kakor 2 mesecih, namreč 23. julija, pa pride mož iz lastnega nagiba k sodišču in izpove, da se more sedaj čisto natanko spominjati, da je še tistikrat pri napadu v napadalcu spoznal krošnjarja! To je bil pravil tudi možema, ki sta ga bila v bolnico spremljala; bil bi sodišču gotovo takoj resnico povedal, ako ne bi bil radi težke poškodbe zmoten. Ta izpoved je dala preiskovalnemu sodniku povod za uradno opazko, da je bil mož pri zaslišanju 7. aprila brez dvoma pri polni zavesti, tedaj trdeč, da storilca ni spoznal. Navzlic temu se je oba spremljevalca zaslišalo in v resnici sta povedala, da je mož med vožnjo njima takole rekel: »Jaz mislim, tisti, s katerim sem govoril, tisti me je tudi udaril. Ne zabita reči žandarmu, da naredi pri krošnjarju preiskavo!«

Poškodovanec je pač še danes teh misli, da ga je krošnjar oropal, v resnici pa si je pravi storilec bržčas pri njem poiskal denar za pot v Ameriko, — do danes vsaj o njem ni še sledu!

Zanimiva pota je napravil spomin tudi v naslednjem slučaju, ki pa vsaj ni napravil nikomur kake neprilike.

Dne 5. oktobra navsezgodaj je prišel Alojzij S. ves okrvavljen, brez klobuka, z raztrgano suknjo domov in legel v postelj, ne da bi bil kaj rekel. Koj nato je postal nezaveden. Poklicali so zdravnika, ki je dognal, da je S. dobil na glavi težko poškodbo. Popoldne so ga prepeljali v bolnico v G. Ko se je po malem zopet zavedel, dalo se je iz njegovega ječanja doznati, da se je tepel; sosedov sin ga je tako zdelal. Drugi dan za tem ga je zaslišal preiskovalni sodnik; ker o kakem storilcu še slutiti ni bilo, je bila zaslišba pač nujna. Pri popolni zavesti še ni bil; pravil je, da je šel iz gostilne v družbi očeta domov, na potu pa ga je sosedov sin Frančišek K. napadel in tepel. Kake popolne izpovedbe pa ta dan še ni mogel podati. Tri dni pozneje, 9. oktobra, je izjavil zdravnik, da je Alojzij S. sedaj pri polni zavesti.

Preiskovalni sodnik je prišel in nato je izpovedal S. čisto določno naslednje: 5. oktobra je popival v družbi z drugimi fanti, med katerimi je bil tudi sosedov sin Frančišek K., v neki gostilni, kjer se je tudi plesalo. Med dekleti je bila tudi ljubica Jožefa W., ki je na harmoniko igral. Tudi s to je parkrat zaplesal. To je godca tako razjezilo, da ga je pozval na odgovor in se ž njim prepiral; vendar se v hiši nista nič sprijela. Ko pa se je odpravil okrog polnoči domov, je zapazil, da sta šla dva moška za njim. Pri nekem cestnem kanalu sta ga ta dva, ki sta bila, kakor je gotovo videl, Frančišek K. in Jožef W., skočila nadenj in ga s kamni po glavi tolkla, da se je ves okrvavljen zgrudil na tla. To izpoved je potrdil Alojzij S. s svojo prisego. K sreči je mogel sosedov sin Frančišek K., ki ga je poškodovanec navajal vedno »primo loco«, nedvomno izpričati svoj »alibi«; Jožef W. pa je orožniku priznal, da je on storilec. Sedaj pa je poškodovanec svojo zapriseženo izpovedbo spremenil in izjavil, da ga je samo Jožef W. tepel, čeprav je moral priznati, da storilcu ni videl v obraz. Pri glavni razpravi — Jožef W. se je med tem premislil in spet tajil — pa je poškodovanec vedel še več: Rekel je, da je storilca po postavi in obleki spoznal za Jožefa W., da, sedaj se je celo spominjal, da je pri storilcu videl tako verižico od ure, prav kakor jo je preje res Jožef W. nosil. — Vrsta dokazov je tudi sicer govorila nedvomno, da je Jožef W. pravi storilec, in le-tá je tudi sprejel zaslužen kaznen.

Bodisi temu kakorkoli, zakaj da je spomin Alojzija S. postal vedno natančnejši; vsekakor pa je omembe vredno, kako se je zelo trudil, da bi bil Jožef W. obsojen v plačilo prav znamenite odškodnine. Ni treba misliti, da je S. govoril zoper boljšo vest. Upanje, da bi dobil visoko odškodnino, je pač izbavilo samo ob sebi autosugestije; pod vtisom le-teh oddani izpovedbi pa se seveda s stališča našega kazenskega zakonika ne da ničesar oporekati.

V.

Že razlikovanje med predstavami, ki temelje v spominu, in predstavami, ki so izrodek domišljije, med resnico in neresnico je, kakor Jodl v svoji učni knjigi psihologije¹⁾ po pravici trdi, ena izmed najtežjih in najznamenitejših zadač intelektualne in etične kulture. Sodnik pa mora še težje vprašanje razrešiti: doklej je neresnica v izpovedbi nehotoma, odklej pa nalašč izmišljena. More li, sme li sodnik vse to pustiti v nemar, kar smo zgoraj dognali glede zmožnosti zaznavanja, spominjanja in zaslišanja po težkih poškodbah?

Naj se ne ugovarja, da so gori navedeni slučajji le kapljice v morju vsakdanjih izpovedeb po težkih poškodbah, da ostanejo tedaj pri oceni izpovedeb težko poškodovanih lahko na strani! O posledicah poškodb na glavi, od traumatičnega delirija in traumatične demencije počenši, pa do traumatične histerije, histeroepilepsije in — za kriminalno psihologijo posebno važne — cerebrastenije, je že na stotine razprav, monografij in učnih knjig, ki navajajo na tisoče drugih primerov. Seveda statistika nam doslej še ni nudila gotove podlage, da bi mogli docela presoditi nevarnost izpovedeb po težkih poškodbah. Štastika je reševala doslej le medicinsko-znanstveno nalogo in se je dotikala le vprašanj, pri koliko preiskovanih umobolnikih je bila poškodba na glavi vzrok duševne bolezni (tabela drja. Wernerja²⁾ kaže med 5752 umobolniki 198, torej 3,44 % slučajev, ko so bile poškodbe na glavi vzrok duševne bolezni), ali pa koliko poškodb na glavi je izbavilo duševno bolezen (od 10.428 slučajev

¹⁾ Jodl, Lehrbuch der Psychologie, 2. izd., II., str. 162.

²⁾ Werner, l. c. str. 163.

180, torej 0'17 ‰). Pri takem statističnem opazovanju pa niso šteti niti slučaji, ko ne pride do lečenja v bolnici, niti ne oni, kjer boleznivi značaj ni tako izrazit, da bi prišlo do zdravniške pomoči sploh. Tako je osobito pri slučajih cerebrastenije, za koje se mora kriminalna psihologija prav posebno zanimati, kajti tu trpi etična zmožnost predstavljanja vedno več ali manj.¹⁾ Vprašati je pa tudi, koliko zdravnikov na deželi pa ima toliko izkustva, da bi cerebrastenijo ali pa traumatično histerijo na prvi pogled spoznali, ko jim pride težko poškodovani prej ali slej pred oči? In — koliko slučajev pa se izteče letalno kmalu ali pozno po poškodbi, ne da bi se bilo sploh po kaki duševni bolezni vpraševalo?

Opasnosti, ki se ob sebi pojavljajo ob zaslišanju težko poškodovanih, niso torej niti kvalitativno niti kvantitativno tako malo važne, da bi jih bilo moči kar v nemar puščati. Sodili bi torej, da je zakonodavstvo te opasnosti spoznalo in da se je zavzelo, priti jim na kak način v okom. Toda — kar nič se ni zgodilo: Problem zmožnosti pričevanja po težkih poškodbah je imel kratkomalo prav tisto usodo, kakor problem izpovedbe prič vobče.

Dočim je starogermansko pravo sploh vsak dokaz po pričah odklanjalo, priznaval je »Sachsenspiegel« izpoved priče dokaznim sredstvom, toda izključil jo je v mnogih slučajih iz posebnih razlogov; tako na pr. ni mogel biti priča tist, ki se radi duševnih ali telesnih hib ni smel sam pred sodiščem zastopati.²⁾ Po občepравни (gemeinrechtlich) teoriji, ki je tičala pod vplivom kanonskega procesa, je bilo treba za poln dokaz dveh neoporečenih prič. Avstrijski kazenski postopnik iz leta 1853. je vztrajal docela v teoriji dokaznih pravil, in je stavil na pr. izpovedbo umirajočega, čeprav brez prisege glede dokazne vrednosti v isto vrsto z zapriseženo izpovedbo ene priče ali nezapriseženo izpovedbo dveh prič, torej se je izrekel »in favorem« izpovedbe umirajočega. Moderni čas pa je prinesel načelo proste ocene dokazov. Ako naj to načelo dobi popolno veljavo, onda pač ne more biti govora o tem, da bi se kako vrsto prič drugače

¹⁾ Dr. A. Cramer: Über Zeugnisfähigkeit bei Geisteskrankheiten und bei Grenzzuständen, William Stern's Beiträge I., str. 155.

²⁾ J. W. Planck, das deutsche Gerichtsverfahren II., str. 48.

vpoštevalo, nego vse druge, ko ni nikakih dokaznih pravil. Sodnik mora tudi vse pomisleke zoper verodostojnost izpovedbe priče pretresati in po vrednosti oceniti. To je pač jasno, a vendar je dana prosti oceni dokazov popolna svoboda v nemškem, francoskem, italijanskem in ogrskem pravu. Tu je moči pri glavni razpravi tudi umobolnika za pričo pod prisego zaslišati, ako ima le o bistvu in pomenu prisege pravo predstavo. Osebito nemško državno sodišče se je v večkrat citirani odločbi iz leta 1889.¹⁾ zavzelo, da slabost duha, celo duševna bolezen, ob sebi zaprisege ne izključuje, ako le ne utešnjuje predstavljanja zaslišanca o bistvu prisege.

Avstrijski kazensko-pravdni red sloni na drugačnem nazarju; tu je — tako tudi v ruskem pravu — popolnem izključeno, da bi bil umobolnik zaprisežen; nična je celo nezaprisežena zaslišba priče, ki ob času izpovedbe radi razpoloženja duha ne more govoriti resnice.

Angleško pravo pa ima povsem drugo, od vseh kontinentalnih prav različno načelo: Dopustnost dokaza se smatra tu v celem obsegu za pravno vprašanje; dokaz po pričah je moči in smeti le tam vporabiti, kjer tvori dokaz po pričah najtrdnjši dokaz. S tega vidika je razumeti angleško pravno pravilo: »hearsay is no evidence« — kar se od drugih sliši, to ni dokaz. Toda ravno to pravilo imelo je izjemo, ki je v zvezi s problemom izpovedbe po težki poškodbi. »Dying declarations«, izpovedbe umirajočih, naj nadomestujejo vse druge garancije za resničnost izpovedbe. Zavest, da se smrt neizprosno bliža — tako se je argumentiralo — ne dopušča nikakega dvoma o verodostojnosti izpovedbe umirajočega.

Važna je pa tudi še naslednja stran problema o izpovedbah priče. Ali je potrebno, da se naj vsakogar, čigar izpovedba služi za dokaz, baš za pričo zasliši, ne bi li zadostovalo, da se ga izpraša brez formalitet kakor izvestitelja? Glaser, ki je v svoji razpravi »Kritik des Zeugenbeweises im Strafprozesse« označil dokaz po pričah za glavni element dokazovanja v modernem kazenskem postopanju,²⁾ hvali nemški in avstrijski kazensko-pravdni red, češ da ne dopuščata uvajati potom izvestja (Auskunft)

¹⁾ Reichsgericht, IV., 5. novembra 1889. (Odločbe XX., 60.)

²⁾ Gerichtssaal XXXIII. str. 1.

takih izpričeval, kojim se je hotelo ogniti.¹⁾ V francoskem pravu je sicer rečeno, da je le tista priča polnovredno dokazilo, ki govori pod prisego, toda praksa je dovolila predsedniku sodnega dvora, da zasliši take osebe, ki ne morejo biti zaprisežene in bi bile potemtakem tudi od pričevanja izključene, iz svoje diskrecijonarne oblasti kakor izvestitelje, »pour renseignement«. Tudi italijansko pravo je v praksi, tako nekako mimogrede, dopustilo nezapriseženo izpoved — »per semplici indicazioni o schiarimenti...«

Tako je bilo ob času, ko se je prosta ocena dokazov najbolj čislala! Seveda, za vprašanje, koliko je vredna izpovedba kake priče, o koji se radi težke poškodbe lahko sumi, da je na duhu bolna ali da je vsaj moč njenih etičnih nazorov oslabela, — tu ni bilo nikakega mesta! A časi, ko se je smatralo dokaz po pričah za glavni element modernega dokazovanja, so minuli...

Na eni strani se je začelo eksaktno preiskovati, koliko vrednost ima izpovedba priče ob sebi. Dočim je Laplace srednjo vrednost verodostojnosti priče, ki izpoveduje, kar je videla, cenil čisto kontemplativno na 0,9, izračunal je Šimerka v svoji leta 1883 obelodanjeni razpravi, da znaša aritmetična srednja vrednost verodostojnosti priče iste kakovosti le 0,83929.²⁾ V najnovjšem času pa razglašča William Stern podatke svojih raziskavanj glede psihologije prič, da je povprečna vrednost izpovedbe prič le 76%, to se pravi, malo da ne vsaka četrta priča ima le negativno vrednost. Na vseh koncih se čuje zahteva, da naj se gotove priče stigmatizira za nerabne! Jurist Schneickert³⁾ pravi, da na umu bolne in oslabele osebe, pa otroci pod 7 let stari ne morejo biti priče; psiholog Lipmann⁴⁾ zahteva, da se obsodba nikdar ne sme naslanjati edino le na navedbe otrok. Psihiater Aschaffenburg⁵⁾ terja, da se na umu bolehnih sploh ne sme zaprisegati, osobito pa bi se jih ne smelo zaslišati o takih stvareh, ki so se dogodile med časom njih bolezn, tudi ne potem, ko so ozdraveli.

¹⁾ l. c., str. 9; glej še Glaser, Handbuch des Strafprozesses I.; str. 467.

²⁾ Vaclav Šimerka, die Kraft der Überzeugung; Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der Kais. Ak. d. Wiss., zv. 104, str. 543.

³⁾ l. c., str. 447.

⁴⁾ Predavanje dne 25. novembra 1904, naznanjeno v William Stern's Beiträge II., str. 266.

⁵⁾ Predavanje dne 17. junija 1905, naznanjeno v Aschaffenburgovi Monatsschrift III., str. 466 in nasl.; proti: Dr. E. Beling, ravnotam str. 615.

Na drugi strani se pa že napoveduje očiten boj zoper prosto oceno dokazov samo, ne le zoper njene izrodke. Jurist in psiholog Eugen Kulischer¹⁾ ji oponaša, da je brez najmanjše pozitivne vsebine, in dvomi, da bi to načelo sodniku omogočalo priti preko vseh nepravil, ki zabranjajo sodno ustanovitev dejstev.

Jurist in psiholog Klineberger²⁾ pa je nedavno v resnici zastavil besedo v obrambo dokaznih pravil nekdanjega občnega sodnega reda! —

Pravilno stališče — o tem pač ni, da bi se količkaj govorilo — je kajpada le to, da si modernega neodvisnega sodnika brez proste ocene dokazov nikakor misliti ne moremo. In vendar je vzroka dovolj pristati na to, da so nekoje priče — nerabne. S tem še nikakor ne stopimo na rakovo pot, držéčo k starim dokaznim pravilom. Nerabna »priča« po pojmu niti priča ni, njena izpoved obstaja prav tako malo, kakor n. pr. blebetanje otroka. Predmet dokazne ocene je lahko vsekakor somatično stanje take »priče«, morebiti tudi mehanična funkcija njenih čutov, nikdar pa ne vsebina njene izpovedbe, ki bi morala biti plod njenega intelektualnega delovanja, kar pa biti ne more, ker nedostaje intelekta! Pa tudi praksa po mojem mnenju ne more pogrešati pojma nerabne priče. Dokler je gotovo, da navidezno razumna izpovedba, na pr. po poškodbah na glavi, pri kakem neizurjenem strokovnjaku niti sumnje ne dopušča, da se utegne ravnati za samoprevaro izpovedujočega; dokler sodnik kakor človek ni varen pred sugestiviteto sigurnosti, s katero na pr. histerične osebe napovedujejo svoje neistinite doživljaje, tako dolgo se niti ne sme postavljati nerabnih prič v isto vrsto s pričami, katerim ni ničesar oporekati. Predočimo si le poroto, ki sestaja iz kmetov. Prisega priče je kmetu porotniku verski čin, Bog je soudeležen pri pozvedbi resnice. Oblika prevzame kmeta porotnika docela, ona mu vzame vsega kritičnega duhá, vso razbořitost, ki mu je sicer morebiti ni odrekati. Zatorej mislim, dokler bodo razun juristov tudi lajki sodniki, tako dolgo je skrbeti za zanesljivost dokaznega aparata

¹⁾ Grünhuts Zeitschrift 1907, str. 169.

²⁾ Der Tatbestand des Urteils, Gellerjev Z. Bl. 1902, str. 381.

na ta način, da se izmed sredstev dokazovanja t. zv. nerabno pričo izloči.

VI.

Pa vrnimo se zopet k ožjemu tematu: kaj naj poreče praksa k problemu zaslišanja težko poškodovanih prič? Vprašanje je treba v dveh ozirih premotriti.

Najprej pride v poštev izpovedba težko poškodovanega v predpostopanju; le-tá naj redoma sproži pregon gotovega storilca ali pa naj vsaj še obstoječe osumljaže zoper njega utrdi! Kakovost poškodbe v tem štadiju nima odločilnega pomena. Ne samo poškodbe na glavi, ampak vseskozi vse težke poškodbe, kakor prelom kosti in druge, morejo imeti za posledice traumatične delirije, torej tudi psihične alteracije, ki utegnejo zmožnost zaslišanja poškodovanca utesniti ali celo ukiniti. Kdaj in kako naj se dožene zmožnost zaslišanja?

To vprašanje je poskusilo justično ministrstvo rešiti v dveh naredbah, od 16. majnika 1902 in od 10. januarja 1903.¹⁾ Po pravici in gotovo v duhu veljavnega zakona terja od preiskovalnega sodnika, da naj povsodi, kjer se vzbude dvomi glede zmožnosti zaslišanja priče, prične le tedaj z zaslišanjem, ne da bi še poprej zdravnike glede napominane zmožnosti vprašal, ako ga k temu koraku silijo neodoljivi vzroki. Pa tudi ako bi zdravnik oddal svoj votum v zanikalnem zmislu — pravi ta naredba — naj sodnik pričo zasliši, ako bi odgoditev utegnila težko oškodovati svrhe kazenskega postopanja, osobito ako bi se utegnilo pogubiti dokazno sredstvo odločilne važnosti. Izjava zdravnika ostane seveda v vsakem slučaju važno dokazilo glede zmožnosti priče, da se zasliši ali zapriseže, toda preiskovalni sodnik sme po načelu proste ocene dokazov na podlagi skrbnega in vestnega preudarka in v polni zavesti odgovornosti, ki jo takó ima, v slučajih absolutne potrebe pustiti zdravniško mnenje — na strani. »Od okolnostij pa zavisi« — dobeseden prevod — »ali ne bi mogel preiskovalni sodnik še poprej dobiti sklep od svetovalstvene zbornice.« Ako pa zdravnika ne more dobiti, onda je pripuščeno preiskovalnemu sodniku, da li pričo zasliši

¹⁾ Just. min. naredb.: 1902 str. 122, 123; 1903, str. 7, 8.

ali to opusti, na vsak način pa mora svoja opazovanja zaznamovati v spisih.

Vsa dikcija obeh naredeb kaže, da njun namen ni bil, opozarjati k previdnosti pri zaslišbah po poškodbah, osobito po poškodbah na glavi, marveč da se je hotelo urediti postopanje pri zaslišanju, ako je nastala nevarnost, da nastopi smrt. Kakor je bilo že zgoraj povdarjeno, je angleško pravo od svojega načela »hearsay is no evidence« odnehalo v prid izpovedeb umirajočih ter ni odreklo zanesljivosti izvestju o izvensodnih izpovedbah umirajočih. Toda novejši angleški pravniki oporekajo prav zelo pravilu: »nemo moriturus praesumitur mentiri,« deloma ker garancije verodostojnosti, namreč strahu pred življenjem onkraj groba, morebiti sploh ni, deloma ker v smrtni agoniji kontrolujoča sila zavesti sploh otopi.¹⁾ Tistega neomajnega zaupanja v izpovedbe umirajočih torej tudi na Angleškem ni več. Metzger²⁾ je svoj čas mislil, da je vsak umirajoči človek že slaboumen, in je hotel, da bi se vsako oporoko, ki je bila na smrtni postelji napravljena, smatralo za ničevo. Ta nazor sega gotovo predaleč, vendar so novejši raziskovalci, na pr. Näcke,³⁾ dognali, da je skoraj docela izključeno, da bi umirajoči — razun onih, ki umro za kolero — ostali do zadnjega izdihljaja pri zavesti; vsaj zatemnelost duhá nastopi vedno in baš v tem stanju pa je sugestibiliteta bolnika kar najbolj možna.

Če pa je tako, onda bi pač ne bilo prav, ako bi se hotelo po naukih just. ministrstva zaslišati umirajočega na svojo odgovornost. Kar nič pa se ni ozirati na odobrenje ali neodobrenje od strani svetovalstvene zbornice, ki sklepa — pri zeleni mizi!

¹⁾ E. v. Hartmann, *Phänomenologie des sittlichen Bewusstseins*: »Unter den gegenwärtigen Verhältnissen wird man mit Recht annehmen dürfen, dass, wo Furcht vor der Strafe des Gesetzes und vor der Ächtung der Gesellschaft sich als unzureichende Gegenmotive gegen ein Verbrechen erweisen, in den allermeisten Fällen der Gedanke an eine jenseitige Vergeltung sich erst recht als unzureichend erweisen dürfte« (citirano po Dr. J. Reiner, *Aus der modernen Weltanschauung* str. 256). Primeri še: Dr. Hans Gross, *Handbuch für Untersuchungsrichter*, 3 zv., str. 96.

²⁾ Metzger: *System der gerichtl. Arzneiwissenschaft*, 2. Aufl. § 410. (citirano po Friedreich, I. c. str. 520).

³⁾ Dr. P. Näcke, *Zur Physio-Psychologie der Todesstunde*, Gronov Archiv für Kriminalanthropologie u. Kriminalistik XII., str. 291.

Ako se je izrekel zdravnik, da je nastopil smrtni boj, onda naj preiskovalni sodnik opusti vsak nadaljnji korak.

Pa tudi če agonija še ni nastopila, po mojem mnenju stvar vendar ne more biti odvisna edino le od sodnikovega zmisla za odgovornost. Če se kažejo zunanji znaki, na pr. nekaj časa trajajoča afazija ali motitve zavesti, pojavi tonusa, parcijalna apopleksija, nenavadna apatija, itd., ki morajo vzbuditi sum, da je nevarnost za življenje priče tu, onda mislim je vsaj pri poškodbah na glavi sodnik po svoji vesti prisiljen, da vsako zaslišanje v dokazne svrhe opusti, dokler ni vprašal psihiatrično kolikor toliko veččega zdravnika, kaj sodi o zmožnosti priče, da se ga zasliši. To je terjal najpoprej Sommer, kakor je bilo že gori omenjeno, z utemeljevanjem, da neizkušenim spričo navidezne razumnosti izpovedeb na glavi poškodovanih niti na um ne pride, da bi sumili kako samoprevaro izpovedujočega.

Pač se pripeti v praksi, da se dela tak, ki je bil poškodovan na glavi, prav kakor bi že umiral, nazadnje se pa izkaže, da so vse njegove poškodbe lahke vrste. Nekega ponedeljka me je obvestila žandarmerija, da je bil prejšnji dan pri cerkvenem proščanju na gori tepež; eden izmed fantov je obležal in bi utegnil vsak čas izdihniti. Še tisto popoldne sem komisijoniral z dvema zdravnikoma vred na goro, da bi poškodovanca dobil še živega in ga morebiti še pod prisego zaslišal. Šli smo tri ure v hrib, pa gori smo zvedeli, da je dotičnik — bil je zidar — opoldne odrinil v kraj, dve uri daleč od njegovega doma na delo! Toda taki prigodki ne smejo vestnega preiskovalnega sodnika kar nič motiti v tem, da načeloma smatra za potrebno, da zmožnost pričevanja po težkih, smrtnonevarnih poškodbah doženo zdravniku.

Pa ugovarjalo se bo: Kaj naj se zgodi, ako preti nevarnost, da smrtnonevarno poškodovani umre, še predno morejo prihiteti zdravniki na lice mesta, in ako bi bila nujna zaslišba poškodovanca edina možnost, da se za storilca zve. Tu po mojem mnenju ni druge pomoči, nego da se poškodovanca pač izpraša, a ne v dokazne svrhe, ampak brez formalitet, »pour renseignement«, »per indicazione«. Res, da taka izvestja naj bi bila po mnenju Glaserja v avstrijskem kazenskem pravnem redu

nemožna. Pa treba tu najprej pokazati, da Glaser sam ni ostal zvest svojim nazorom. Če Glaser sam odobruje, da se koga, ki je s tem zadovoljen, v predpostopanju zasliši v stanju magnetičnega spanja — ali je to kazenskopravdna zaslišba? Da, Glaser je v svoji razpravi: »Zur Kritek des Zeugenbeweises im Strafprocess«¹⁾ potrdil svēt Krafft-Ebinga, da naj se sodnemu zaslišanju blaznika odvzame značaj slavnostne sodne obravnave in se ga zasliši v obliki navadnega pogovora²⁾. Čisto prav, kajti kaj drugega se pri hudodelstvih strežajev v blaznicah sploh ne da napraviti. Ako se pa tako pripozna izjemo od načela, da poznamo samo priče, družega nič, onda pa ni vzroka, zakaj se ne bi smelo dati sodniški zaslišbi smrtnonevarno poškodovanega, predno se je zdravnik o njegovi zmožnosti zaslišanja izrekel, značaja golega izvestja!

Seveda mi ne pride na um, da bi se potegoval za zaslišanje poškodovanca zaradi golega izvestja — pri glavnih razpravah. In vendar mislim, da bi trebalo določbe kazenskopravdnega reda o zaslišanju prič pred sodečim sodiščem preurediti vsaj v eni točki.

Glede izpovedbe po težki poškodbi v tem drugem štadiju zasledovanja resnice velja določba §-a 170 t. 5 k. pr. r.: Nična je zaprisega, ako se zaslišijo osebe, ki na znatnem oslabljenju zmožnosti zaznavanja ali spominjanja trpé, to se pravi: zmožnost zaznavanja mora biti za časa zaslišbe intaktna. Praksa vrhovnega sodišča kakor tudi »communis opinio« vseh komentatorjev sedaj veljavnega kazenskopravdnega reda meni, da je brez pomena stanje zaslišanca v času zaznave, ki je predmet pričevanja. Edini Rulf³⁾ se je izrekel v svojem komentarju k kazenskopravdnemu redu od leta 1853, ki pa ima v §-u 132 *lit. e*) določbo prav tistega zmisla, kakor je določba §-a 151 t. 3 veljavnega k. pr. r., za to, da je zaprisego opustiti tudi tedaj, kadar je priča v času, ko je sprejela zaznavo, o

¹⁾ l. c. str. 21.

²⁾ v. Krafft-Ebing, Über die Fähigkeit im Irresein und anderweitigen psychopathischen Zuständen Zeugnis vor Gericht abzulegen (Gerichtssaal, zv. 26, str. 159.).

³⁾ Rulf, Kommentar zur Strafprozessordnung vom 29. Juli 1853, I., stran 230.

kateri naj izpove, imela znatno oslABLJENO zmožnost zaznave ali spomina.

Vprašanje je: mari ni to »sacrificium intellectus«, ako se svedoka pod prisego, torej z namero, garancije resnice zvišati, zasliši o stvareh, ki so se zgodile med njegovo dušno boleznijo ali neposredno pred njo, in o katerih more imeti v najboljšem slučaju le temne predstave, ki se kontrolirati ne dado? — Aschaffenburg je odkrito priznal in zahteva osobito, da naj bi se ne zaslišavalo onega, ki je ozdravel od bolezni na umu, o dogodkih, ki so se pripetili med njegovo boleznijo. Kako sredstvo podaje v ta namen avstrijsko pravo? Utegnilo bi se misliti, da se dobi »per interpretationem logicam« — nekako po načelu, ki je zastopa Jožef Kohler:¹⁾ tolmačenje zakona se preminja glede na kulturne zahteve — ako razlagamo § 170 t. 5 k. pr. r. v Rulfovem zmislu, češ, ker so pri točki 5. izostale besede »za časa zaslišbe«, ki stoje neposredno poprej pri točki 4. Toda § 170 k. pr. r. moramo očitvidno le v zvezi s §-om 130 točka 3 k. pr. r. pravilno razumevati, tam pa je jasno povedano, da gre za dušno razpoloženje, kamor gotovo tudi spada zmožnost zaznavanja, za časa pričevanja, a ne za časa zaznavanja. Ne preostaja torej za sedaj ničesar drugega, nego postopati kakor velewa »lex lata« in pripisovati taki od zakona dopuščeni za-prisegi pravilno omejeno vrednost.

In kaj naj se zgodi, ako je bil tisti težko poškodovani le »povprašan« in je umrl, ne da bi bil kakor priča zaslišan in ne da bi bil zaprisežen! Ako je povedal kaj takega, kar po pravici govori za to, da je gotova oseba storilec, onda naj se preiskava zoper ovadenca nadaljuje. Ako ostane preiskava brez uspeha, ker storilec molči, in drugih dokazov ni, onda pride seveda do ustavitve postopanja. Ako pa so razun izjave težko poškodovanega, ki je umrl še predno se je mogla njegova zmožnost zaslišanja dognati, drugi dokazi za krivdo naznanjenca na razpolago, onda naj se dvigne obtožba, naj se prevede glavna razprava, pa — ne da bi se produciralo papirnati dokaz o izpovedbi (ne svedočbi) pokojnikovi. Na Francoskem se je sicer reklo, da je tako postopanje, kjer se snide okolnost, da je

¹⁾ Dr. J. Kohler: Lehrbuch des bürgerlichen Rechtes, § 38. Glej tudi Archiv für Rechts- und Wirtschaftsphilosophie, I., stran 331.

izpovedba umirajočega kakor dokazno sredstvo izključeno, z okolnostjo, da obtoženec, poslužujoč se svoje pravice, o vsem molči, pravicata — burka. Na to pa moremo in smemo, naj gre za izpovedbo umirajočega ali za izpovedbo onega, ki je umrl, predno je bilo moči dognati njegovo zmožnost pričevanja, odvrniti le to: »Kar se nas tiče, nam je taka burka še vedno ljubša, nego li žaloigra obsodbe po nedolžnem obsojenega!«¹⁾

Iz političnih normalij.

Sestavil Štefan Lapajne, c. kr. okr. glavar v pok.

(Konec.)

35. Znanje deželnega jezika c. kr. uradnikov.

Njega c. kr. Veličanstvo je povodom posebnega slučaja dne 28. januarja 1827 izjaviti blagovolilo, da so predsedniki deželnih oblastev in tudi deželna oblastva sama odgovorna, da se nihče ne namesti za okrožnega komisarja, kdor ne izkaže poleg drugih zahtevanih sposobnosti tudi popolno znanje deželnega jezika. (Min. notranjih stvari 7. febr. 1827 št. 3095.)

Njega Veličanstvo je z Najvišjo odločbo z dne 13. februarja 1818 ukazati blagovolilo, da je pri nameščanju uradnikov za okrožne urade na to gledati, da so uradniki deželnega ali vsaj jezika okrožja popolnem zmožni (»vollkommen beherrschen«). (Dvorne pisarne dekret 26. febr. 1818 št. 35.046.)

Samo ob sebi je umevno, da je tedanji »okrožni komisar« (Kreiskommissär) enake veljave, kakor sedanji »vladni tajnik«, ali »okrajni nadkomisar«, ali »okrajni komisar«, ozir. tudi kakor »vladni koncipist«, ako posluje na deželi.

In kako se ta Najvišji ukaz, oziroma dvorni dekret sedaj izvršuje v slovenskih pokrajinah?

Naj izvoli razsodni bralec pogledati samo v politični status upravnih oblastev na Kranjskem, Štajerskem, Koroškem in Primorskem, takoj uvidi, da se nam Slovencem navzlic zgoraj

¹⁾ Lailler in Vonoven, citirano po Grünhuts Zeitschrift, 1907, st. 203, opazka 97.

navedenim pravičnim naredbam in navzlic členu XIX. dvnornih osnovnih državnih zakonov direktno bije v obraz in to 80 let po izdanih, jako pravičnih Najvišjih ukazih!

A čemu nazaj segati? Prečitati je samo odlok okrajnega glavarstva v Logatcu z dne 4. februarja 1908 (gl. »Slov. Narod« z dne 11. februarja 1908, št. 35) in strme se bode vsak Slovenec za glavo prijel, vprašajoč, je li v XX. stoletju tak udarec v obraz slovenskemu narodu možen?

36. Kvalifikacijske tabele — jezikovna usposobljenost.

V kvalifikacijske tabele političnih uradnikov je povodom prošenj za višje mesto vsikdar tudi vpisati, koliko je prosilec istinito onih jezikov zmožen, katerih znanje je v dotični prošnji navedel. (Ukaz namestništva za Spodnje Avstrijsko 15. februarja 1881 št. 1131.)

Ta ukaz je sicer izdalo namestništvo za Spodnje Avstrijsko, a povsem enak ukaz je izšel svojedobno tudi od deželnega predsednika na Kranjskem. Upravičen je dvom, če se v slovenskih pokrajinah predstojniki političnih oblastev ravnaajo po tem navodilu, kajti z ozirom na Najvišje ukaze (glej št. 35) bi bilo po vsem nemožno, da je pri političnih oblastvih toliko uradnikov, ki še komaj v najskrajni sili slovenščino lomijo, kamoli, da bi bili zmožni sestaviti kak zapisnik, najmanj pa izdati odlok ali razsodilo v slovenščini.

37. Državni uradniki — čestitanje povodom imenovanj ali odlikovanj.

Že večkrat se je opazilo, da se čestitanja povodom imenovanj ali povodom Najvišjih odlikovanj vedno bolj množe; ta povzročuje prizadetim neprimerno mnogo truda in stroškov. Iz službenih ozirov se torej priporoča, da v prihodnje taka častitanja popolnem izostanejo, bodisi v katerikoli obliki. (Min. notr. stvari 18. maja 1899 št. 3646.)

Ta odredba je jako lepa, izpolnjuje se pa ne, kajti pri vsakem znamenitejšem imenovanju ali Najvišjem odlikovanju se podrejeni uradniki kar trumoma pehajo, kdo bo preje prepunižno čestital.

VII. Stavbinske razmere.

38. Zidarski mojster.

Zidarske mojstre se sme k stavbinskim komisijam klicati za zvedence le takrat, kadar ni moči pozvati arhitektov, civilnih inženirjev ali stavbinskih mojstrov, ali takrat, kadar bi bilo sodelovanje le-teh spojeno z neprimerno velikimi stroški. (Ministrstvo notranjih stvari 23. novembra 1873 št. 17.210.)

VIII. Železniške zadeve.

39. Železniške zgradbe — raba razlaščenih zemljišč.

Strogo je nadzorovati, da se razlaščenih zemljišč za zgradbo železnice ne sme preje rabiti, dokler ni v zmislu §-a 9. *lit. c*) zakona z dne 14. septembra 1854 št. 238 drž. zak. razlastilno razsodilo pravnomočno in dokler ni položena odškodnina ugotovljena na podlagi cenitve. (Min. za trgovino 30. novembra 1859 št. 1646.)

40. Železniške zgradbe, ustavitve gradnje pred izdano koncesijo.

Vsako gradnjo železnice je takoj ustaviti, ako se podjetnik ne izkaže s koncesijo ali s posebnim dovoljenjem; tudi je proti dotičnemu kazensko postopati v zmislu ministrske naredbe z dne 30. sept. 1857 drž. zak. št. 198, oziroma zaradi neubogljivosti v zmislu cesarskega patenta z dne 20. aprila 1854 št. 96 drž. zak. (Min. za trgovino 11. julija 1883 št. 21.923.)

41. Povrnitev voznih stroškov ubogim, od steklih živali ugriznenim osebam.

Konferenca ravnateljev avstrijskih železnic je 19. oktobra 1897 sklenila, da se onim od steklih živali ugriznenim osebam, katere se izkažejo z zakonitim ubožnim listom, povrne vožne stroške povodom potovanja na Dunaj v bolnišnico (Rudolfstiftung). (Min. notranjih stvari 29. dec. 1837 št. 39.907.)

IX. Raznovrstno.

42. Uradna poslopja — razsvetljava povodom posebnih slavnosti.

Povodom slavnosti ali potovanja Njega Veličanstva se uradnih poslopij na stroške države — ne sme razsvetljevati, da se s tem državni zaklad ne obremeni.

43. Uradno poslovanje.

Pozvedelo se je, da deželna oblastva pri svojem reševanju preje vsa možna podrejena oblastva zaslišavajo in s tem celo zadevo nepotrebno zavlačajo. Z ozirom na Najvišji odlok z dne 7. februarja 1830 se deželnemu oblastvu ukaže, naj ne zavlača vlog z neopravičenim zasliševanjem podrejenih oblastev in z nepotrebniimi pozvedavanji. (Dvorni dekret 17. febr. 1830 št. 3685.)

Imeniten ukaz, a kako in koliko se ga v praksi vpošteva!

44. Ubožna tretjina po duhovnikih, brez poslednje volje umrlih.

Reševati zahteve ubožnih sorodnikov glede ubožne tretjine po duhovnikih, brez poslednje volje umrlih, je poklicano tisto politično oblastvo, kjer je ubožni zaklad, ki ima pravico dednega nasledstva. (Min. notranjih stvari 30. maja 1871 št. 6648.)

45. Prisega pri političnih obravnava h.

Prisega pri političnih obravnava h sploh je popolnem nedopustna, izjema je le v svrhu konštatiranja božjasti pri mladeničih, k vojaškemu naboru poklicanih, oziroma v vojake potrjenih. (Dvorne pisarne dekret 9. jan. 1812 št. 19.303 in vojni predpisi.)

46. Državna podpora pri elementarnih ne z god a h.

Pri raznih prilikah se je že na to opozorilo, da sme in more pri elementarnih nezgodah država le takrat podeliti podpore, ako je beda tolikšna in takega pomena, da ne izdajo sredstva bližje poklicanih faktorjev, osobito dežele v olajšanje bede, ali pa, da skoraj gotovo ta sredstva ne bodo zadoščala. Ne sme se namreč prezreti, da je državni zaklad zadnje sredstvo za podpore ob elementarnih nezgodah, ter da se sme državni zaklad le v izjemnih slučajih pritegniti. Pojma »potreba in beda« je strogo razlagati tako, da preti onemu, ki je brez lastne krivde prišel v bedo, popoln gospodarski polom, ako mu ne dojde pomoč od zunaj. Pogostem se namreč pripeti, da se prosi za državno podporo, ne da bi se bilo preje obrnilo do bližje poklicanih faktorjev, osobito do dežele v to svrhu. (Min. notranjih stvari 10. julija 1895 št. 20.171.)

Ta določba je jako važna, ker se je že vkoreninila navada, da se pri vsaki, če tudi neznatni elementarni nezgodi zgol lokalnega pomena, prosi državne podpore in ker so nekateri zastopniki ljudstvu vcepili nazore, da je dolžnost države ob ujmah dovoliti državno podporo. To se pa sploh ne da izvesti zaradi neznosne obremenitve državnega zaklada; neodpušljivo pa je tudi take nazore širiti med ljudstvom ter vzbujati v narodu nade, katerih država ne more izpolniti.

47. Politična eksekucija — tožba zaradi izločitve.

Tudi v slučajih politične eksekucije pristojna razsodba o zahtevah tretjih oseb zaradi izločitve zarubljenih stvari samo sodiščem. (Min. notranjih stvari 7. januarja 1873 št. 5960.)

48. Hranilnice — revizija po vladnem komisarju.

Revizijo hranilnice glede statutarnega delokroga in poslovanja sme izršiti samo vladni komisar. Uradnikov davčnega referata, okrajnih glavarstev se za ta uradni posel praviloma ne sme rabiti. Ako je pa vladni komisar hranilnice podrejen finančni direkciji, sme pri tacih revizijah dobljene opazke vporabiti edino le za politično upravo (društveno nadzorstvo), nikdar pa za finančno upravo. (Odlok spodnje - avstrijskega namestništva 14. februarja 1892 št. 74.730.)

Ta odredba je jako važna zaraditega, da ne morejo davčni referenti poizvedovati, katere vloge in kake vsote imajo posamezniki plodonosno naložene pri hranilnici, ker bi lahko to vednost izkoriščali pri odmeri osebne dohodnine. Tako postopanje bi pa znalo omajati zaupanje v hranilnice in napotiti vlagatelje, da bi svoje vloge dvignili in drugje naložili; to bi bilo vsekakor na kvar kreditu dotičnega denarnega zavoda.

49. Ustanove — pristojnost političnih in sodnih oblastev.

Odločitev o odobrenju nameravane ustanove, o premembni ali o razveljavi ustanovnega pisma, o naložitvi in gospodarstvu ustanovne glavnice, potem nadzorstvo, da oni, ki ustanovo uživajo, svoje dolžnosti izpolnjujejo — vse to pripada političnim oblastvom, pri duhovnih ustanovah dogovorno z ordinarijatom. Civilni sodnik pa nastopi, kadar ustanovnik ali njegov namestnik ne založi ustanovne glavnice ali ne izplača ustanovnih obresti, dalje ako

kdo izvaja pravice do ustanovne glavnice ali do obresti zaradi tega, ker se ustanovne določbe sploh ne izvršujejo ali le nezadostno, ali če kdo iz privatno-pravnega naslova zahteva izločitev ustanovnega premoženja.

Glede vprašanja, se li ustanovne določbe izpolnjujejo ali ne, pa zadošča za civilnega sodnika potrdilo političnega oblastva ter je prizadeti stranki dopuščeno pritožiti se na višje mesto. Spore o vprašanju, pristojna li komu ustanova ali ne, ali mu je podeljeno ustanovo odtegniti, pa le takrat rešuje civilni sodnik, ako slone na privatno-pravnem naslovu, ali ako je treba sodnih dokazov. (Dvorne pisarne dekret 21. maja 1841 št. 15.759.)

50. Ubožni procent pri javni prodaji erarskih premičnin.

Določbe glede ubožnega procenta na korist ubožnega zaklada veljajo tudi pri javnih prostovoljnih dražbah erarskih premičnin. Vsled tega se podrejenim oblastvom naroča, da morajo v licitacijske pogoje tudi vsprejeti obvezo najvišjega ponudnika, da mora pri domiku poleg zdraženega zneska in kolka plačati tudi ubožni procent. (Ukaz spodnje-avstrijskega namestništva z dne 17. januarja 1905 št. XIII/37.)

Ta ukaz se nanaša v prvi vrsti na državnocestno upravo pri prostovoljnih dražbah nerabnih premičnin (orodja, materijala itd.) ter bi bilo umestno, da si dotične občine ta ukaz dobro zabeležijo in skrbne, da se njih ubožnemu zakladu pristojbina ne odtegne.

51. Pristojnost obrtnih in obrtnosodnih uradov.

Po obrtnem redu zakrivi obrtnopomožni delavec, ki delodajalca brez zakonitega razloga zapusti, prestopke obrtnega reda. Razen tega pa nastane civilnopravna obveza k odškodnini ter sme obrtnik zahtevati, da se delavec siloma privede k delu. Posledice, ki s premembo službene pogodbe nastanejo, so dvojne vrste: kaznivost in primoranje delavca nazaj k delu na eni strani, na drugi strani pa obveza povrniti škodo, povzročeno vsled predčasne popustitve dela. Kaznivost zaradi prelombe pogodbe je javnopravnega značaja, a zahteva obrtnikova (delodajalca) za izpolnitev pogodbe in za odškodnino je privatnopravno razmerje, ki spada v področje (obrnih) sodišč, dočim spada kaznivost zaradi preloma delavske pogodbe. še vedno v pristojnost obrtnih oblastev. (Min. notranjih stvari 19. septembra 1900 št. 32.416.)

Iz pravosodne prakse.

Civilno pravo.

a) Veljavna je kupna pogodba glede gozdnih deležev, o priliki odveze služnosti odkazanih v last skupini služnostnih upravičencev.

A. je s kupno pogodbo z dne 5. septembra 1905 prodal B-u svoje deleže pri gozdu vlož. št. 89 kat. občine Otok (okraj Lož) za kupnino K 5000. To kupnino se je bil B. zavezal plačati v treh obrokih po K 1666'66 s 5% obrestmi od 5. septembra 1905. Prva dva obroka je plačal, zadnjega, ki je zapal dne 1. januarja 1907, pa ne. Radi tega tožba.

C. kr. deželno sodišče v L. je tožbeni zahtevek zavrnilo in naložilo tožniku povračilo pravnih stroškov.

Dejanski stan.

Po zemljiškoknjižnem izpisku zemljiškoknjižnega urada c. kr. okr. sodišča v L. z dne 17. oktobra 1907 je pri zemljiškoknjižnem, iz gozdne parcele št. 3280/3 obstoječem telesu vložna št. 89 kat. občine Otok na lastninskem listu (B.) tale vpis:

»Auf Grund des Einschreitens der hohen k. k. Grundlasten-Ablösungs- und Regulierungs-Landeskommission für Krain zu Laibach vom 17. Jänner 1867, Zahl 3, und des Bescheides des k. k. Bezirksamtes als Gericht vom 31. Jänner 1867, Zahl 520 wird die Vermarkungskunde vom 18. November 1866, Z. 2870 zur Ersichtlichmachung des Eigentumsüberganges des an die Gesamtheit der nachstehenden Berechtigten der Ortschaft Rodokendorf im Wege der Servitutsablösung zugefallenen, in der Steuergemeinde Otok vorkommenden, früher der Herrschaft Haasberg gehörigen Wald- und Grundterrain eingetreten mit dem Beisatze, dass die Anteile integrierende Bestandteile der benannten Realitäten bilden, als... (pridejo potem imena lastnikov, njih hišne številke, stare in nove označbe zemljiškoknjižnih vložkov).

Nesporno in oziroma po kupni pogodbi dto. Postojna, dne 5. septembra 1905, je dokazano, da so ta skupni gozd upravičenci dejansko (fizično) med seboj že razdelili in da je tožnik A. dne

5. septembra 1905 prodal tožencu B-u tri gozdne deleže in sicer (kakor pravi napominana kupna pogodba) tiste deleže, koje je on kupil od zemljišča vložna št. 13 kat. občine Radohova vas (lastnik Tomaž K., h. št. 11), od zemljišča vlož. št. 15 katastralne občine Radohova vas (lastnik Janez Č., h. št. 13) in od zemljišča vlož. št. 10 kat. občine Radohova vas (lastnik Jakob Ž., h. št. 8), za K 5000 in sicer z dovoljenjem odpisa teh parcel, odnosno z obvezo, da omogoči bremen prosti odpis prodanega sveta. Toženec je v dejansko posest in užitek dotičnih predmetov takoj stopil in gozdne deleže deloma tudi že izsekal.

Tožnikov zastopnik navaja še, da sta se stranki pred podpisom napominane »kupne pogodbe« dogovorili glede predmeta te pogodbe tako, da tožnik proda in toženec kupi tožnikove pravice do skupnega gozda.

Nesporno je, da toženec ostanka kupnine K 1666'66, kojega tožnik sedaj vtožuje in ki ga je s 5% obrestmi od 5. septembra 1905 glasom kupne listine do 1. jan. 1907 plačati, ni še izplačal in sicer po navedbi toženca radi tega ne, ker se je tožnik pred podpisom pogodbe zavezal, da preskrbi on prepis toženca na kupljeni predmet in sicer to najkasneje do 1. januarja 1907 ter da vtožena svota postane plačilna šele ob času prepisa. Obe stranki sta še navedli, da razdelbe napominanega gozda pristojno oblastvo ni še odobrilo, ozir. da ni še izvršena.

Končni predlog toženca gre na to, da se tožbeni zahtevek eventualno začasno zavrne.

Razlogi.

Iz navedenega zemljiškoknjižnega vpisa na listu B. zemljišča vlož. št. 89 kat. obč. Otok izhaja, da se je gozd parc. št. 3280/3 o priliki odveze služnosti odkazal tam navedeni skupini služnostnih upravičencev v last in da je torej ta gozd po predpisu §-a 32 ces. pat. z dne 5. julija 1833 št. 130 pritiklina dotično upravičenih zemljišč; zategadelj se tozadevnih pravic (in oziroma solastnine) kot realnih pravic samostalno, to je brez dotično upravičenega zemljišča prodati ali sicer oddati ne more (§ 294, 298 in 485 o. d. z.); dejstvo, da so lastniki upravičenih zemljišč vprašalni gozd fizično med seboj že razdelili, tega ne more nič spremeniti, ker je za tako razdelbo glasom določil §-a 21 gozd-

nega zakona z dne 3. decembra 1852 št. 250 v zvezi z določilom §-a 31 ces. pat. z dne 13. julija 1853 št. 130 ter glasom naredbe justičnega ministrstva z dne 4. maja 1886 št. 6926 potrebno dovoljenje pristojnega (političnega) oblastva, koje mora pri tem uradovati po predpisih zakonov z dne 7. junija 1883 št 94 d. z. in z dne 26. oktobra 1887 št. 2 ex 1888 d. z. za Kranjsko.

Iz vsega tega izhaja, da se predmet pogodbe z dne 5. septembra 1905 ne zmore opraviti, in zato je ta pogodba radi nemožnosti izpolnitve po predpisu §-a 878 o. d. z. neveljavna. Tožbeni zahtevek je bilo že radi tega, ker nima nobenega zakonitega naslova, zavriniti.

Tožnikov priziv je c. kr. višje deželno sodišče v Gradcu zavrnilo iz razlogov:

Kakor kažejo izvajanja priziva v zvezi s prizivnim predlogom, uveljavlja se pravzaprav prizivni razlog pomanjklivega postopanja in sicer toliko, da prvo sodišče vsled napačne pravne presoje stvari ni pretresalo neupoštevanih ugovorov toženca.

Pravni nazor, na katerem temelji izpodbijana sodba, pa ni pomoten, kajti bodisi, -da so ti solastninski deleže pritikline upravičenih zemljišč v tehničnem oziru ali pa neka z le-tem združena realna pravica, je vendar obakrat zveza taka, da delijo solastninski deleži pravno usodo z upravičenimi zemljišči in jih ni moči samovoljno od teh ločiti, kakor tudi ne samostalno prenesti, prodati in obremeniti.

Ti solastninski deleži so odmena za odkupljene, z upravičenimi zemljišči združene služnosti, in kakor so le-te bile nezrušno združene z zemljiščem, tako bi morali tudi na mesto teh služnosti stopivši solastninski deleži biti z zemljišči združeni nezrušno. Tako pravi tudi odlok justičnega ministrstva z dne 30. julija 1850 št. 317 drž. zak., da je pravice, odpravljene proti primerni odškodnini ali izrečene za odkupne, oziroma na njih mesto stopivšo odškodnino smatrati za sestavino nepremičnine, in § 32 ces. pat. z dne 5. julija 1853 št. 130 drž. zak. veleva, da je na zemljišču izvedeni odkup (odškodnina) kakor tudi po §-u 31 tega patenta pripadli užitek gozda, prideljenega občini (skupnosti upravičencev) le pritiklina upravičenega zemljišča. Radi tega je tudi v tem slučaju po ravnonavednem zakonu pristojno oblastvo izreklo in se je tudi vknjižilo v zemljiško

knjigo, da so predmetni solastninski deleži sestavine tozadevnih upravičenih zemljišč.

Ni moči utemeljeno dvomiti, da je popolnem izključena samovoljna ločitev teh solastninskih deležev, kakor tudi njih samostojen prenos.

Tožnikova sklepanja iz §§ 361 in 362 o. d. z. se namreč ne ujemajo, vsled česar je prvo sodišče pravilno odreklo pravno veljavnost predmetni pogodbi.

Dejstvo, da se je skupni gozd faktično že razdelilo, ne more pri stvari spremeniti ničesar, kajti ono pravno zvezo solastninskih deležev z upravičenimi zemljišči je smatrati za veljavno in obstoječo tako dolgo, dokler se ne izvede zakonito in tako ne dovrši delitev po zmislu zakona z dne 7. junija 1883 št. 94 drž. zak. in zakona z dne 26. oktobra 1887 št. 2 deželnega zakonika za Kranjsko ex 1888 (vide §§ 1, 2 odst. 2 in 54 ravnavedenega zakona).

Prizivu torej ni bilo moč ugoditi.

C. kr. vrhovno sodišče pa je vsled tožnikove revizije dne 11. junija 1908, o. š. Rv. VI. 151/8/1, sklenilo:

Reviziji se ugodi, sodba prizivnega sodišča razveljavi in le-temu stvar vrne v ponovno razpravo in razsojo.

Razlogi.

Pritrditi je sicer prizivnemu sodišču toliko, da je izpolnitev pogodbe glede delitve in knjižnega prenosa prodanih gozdnih deležev sedaj nemožna, ker so kot celovite sestavine upravičenih zemljišč vknjižene v zemljiški knjigi in se ne dajo samostojno prenesti, ne da bi se prej izvršila oblastveno dovoljena delitev.

Vendar pa se takšne izpolnitve pogodbe ne more smatrati za absolutno nemožno; ko se izvedô že vršeče se agrarne operacije, je namreč pričakovati, da se nerazdeljena skupnost, ki sedaj ovira samostojno prodajo predmetnih gozdnih deležev, odpravi, — oziroma tak uspeh vsaj ni izključen.

S to v bodočnosti možno izpolnitvijo pogodbe pa sta ob sklepu pogodbe obe stranki morali računati, ker se toženec za zemljiškknjižne izpolnitvene ovire ni brigal in se začasno zadovoljil s fizično izročitvijo.

Ker prvič ni gotovo, če bode delitev oblastveno dovoljena oziroma potom agrarnih operacij izvedena — s tem bi bila ovira izpolnitve odstranjena, — drugič pa, ker je toženec ugovarjal, da se je določbo pogodbe, po kateri je plačati zadnji obrok brezpogojno 1. januarja 1907, vsprejelo pomotoma in nasprotno dogovoru v pogodbeno listino in se o tem ugovoru sploh ni razpravljalo ter tudi prizivno sodišče tega vprašanja ni razmotraval, nego je ponudene dokaze zavrnilo, ostalo je postopanje pomankljivo.

Reviziji je bilo torej po zmislu §-a 503 št. 4 in 2 c. pr. r. ugoditi, rzsodbo razveljaviti in stvar vrniti prizivnemu sodišču v novo razsojo. Č.

b) Za izmero bolestnine po §-u 1235 o. d. z. ni merodajna niti velikost krivde poškodovalca, niti njegove imovinske razmere. — Ako se tožbeni zahtevek deloma zavrne, treba se tudi na to ozirati, da toženca, v plačilo pravnih stroškov obsojenega, ne zadene neopravičeno plačilo cele rzsodnine.

Povodom železniške nezgode pri Krivi vrbi dne 16. septembra 1906 ponesrečila se je tožnica Elza H., soproga sodnika v N. na Laškem; bila je težko poškodovana (izpah stegenske kosti) in pretrpela je hude bolečine. Vsled tega je tožila c. kr. priv. južno železnico pri deželnem trgovskem sodišču v Celovcu, in sicer 1.) na povračilo škode, povzročene ji na blagu za 177 K 88 h, 2.) na plačilo bolestnine v znesku 35.000 K. Južna železnica je prvi znesek likvidirala, glede drugega pa je izjavila, da smatra le 2000 K primernim zneskom, češ poškodbe tožnice niso povzročile hudih bolečin in tudi niso dolgo trajale.

Prvo sodišče je dopustilo dokaz o poškodbi in njenih posledicah po pričah, ki so s tožnico precej po nezgodi opraviti imele, in po zvedencih ter je po končani razpravi rzsodilo, da plačaj toženka 1.) škodo na blagu 177 K 88 h, 2.) bolestnino 15.000 kron, oboje s 5% od dneva vlozbe tozbe, in 3.) pravne stroške, odmerjene, izvzemši rzsodnino, ki jo je posebej plačati, na 877 K 34 h. Višji zahtevek tožnice na plačilo nadaljnega zneska 20.000 K je bil zavrjen.

Razlogi.

Ker je toženka priznala, se ugotavlja, da se je pripetila telesna poškodba toženke in z le-to v zvezi stoječa škoda na blagu vsled prigodbe v obratu železnice na par, in zategadelj je uporabiti določbe zakona od 5. marca 1869 št. 27 drž. zakonika. Krivda tožene družbe je dokazana, mora jo torej po zmislu §-a 1325 o. d. z. zastopati. Toženka mora brez dvoma povrniti tožnici škodo, povzročeno na blagu v skupnem znesku 177 K 88 h.

Takisto priznava toženka, da je tožničin zahtevek na plačilo bolestin upravičen; sporna je ostala le nje višina.

Pri razsoji vprašanja, v katerem znesku je ta zahtevek opravičen, smatralo je sodišče za merodajno na eni strani situacijo tožnice pri nezgodi, na drugi strani bolečine, katere je nezgoda povzročila.

V prvem oziru treba se ozirati pred vsem na izpovedbe prič, drja. Rudolfa H. (soproga tožnice) in drja. Alojza S. Iz teh izhaja, da je bil vagon, v katerem je tožnica sedela, razbit, da je stranska stena vagona II. razreda odpala, tožnico pa je, ker je zadnja stena naprej vdrla, stisnilo in jo sključilo, kakor se zapre žepni nož. Res je tožnico omedlevica rešila muk, toda le-ta ni nastopila takoj, ko sta vlaka skupaj trčila; tožnica je še preje klicala na pomoč, nato grgrajoče soplja, kar je le polagoma pomenjavalo, — vse to kaže, da je bila tožnica še nekaj časa po nezgodi pri zavesti.

Pa četudi to ni trajalo dolgo, vendar je muke tožničine, v tej situaciji neposredno po poškodbi, označiti za zelo hude.

Kar se tiče poškodb in bolečin vsled njih, pridejo v poštev izpovedbe zvedenških prič drja. S., drja. B., drja. J. in na le-teh sloneče zvedenško mnenje. Predvsem treba se ozirati na to, da so morali tožnico, ki ji je bila pri nezgodi izpahnjena stegenska kost, prepeljati po 8 km dolgi poti v celovško bolnišnico, vsled česar so se že obstoječe bolečine občutno pomnožile; nadalje, da se je uravnava izvršila brez narkoze, kar je glasom zvedenškega mnenja povzročilo izvanredno hude bolečine; potem so bile bolečine tudi še, tekom prihodnjih dni tako intenzivne, da se je tožnica opetovano jokala in da so morali zdravniki dvakrat bolečine in razburjenje polajšati z morfijem.

Ko je tožnica dne 8. oktobra, torej 3 tedne po nezgodi, nastopila pot domov, bila je v takem stanju, da je morala še potem 14 dni ležati doma.

Vsled izpača in trajnih bolečin nastopile so nato, kakor je na podstavi izpovedbe zdravnika drja. J. dokazano, občutne neuralgične bolečine, tako da se je tožnica pozdravila šele v februarju 1907, to je po preteku 5 mesecev.

Oziraje se na vse te momente smatralo je sodišče, da je znesek 15.000 K za bolestinno primeren, ter ji je ta znesek prisodilo poleg gori navedenih 177 K 88 h.

Obrestni zahtevek je utemeljen po §-u 1334 o. d. z.

Z višjim zahtevkom 20.000 K je bila tožnica zavrjnena.

Stroški tožnice so se ji po zmislu §-a 43 odst. 3 c. pr. r. priznali v polnem znesku, ker je bil prisojeni zahtevek, dasi je bilo tožnico zavriniti z več kakor polovico zahtevanega zneska, odvisen od ustanovitve po sodniški presoji in ker tudi vtoževanje zavrjenega zahtevka ni povzročilo nikakih posebnih stroškov.

Zoper to razsodbo sta vložili obe pravnici stranki priziv in sicer le glede višine bolestinne in glede izreka o pravnih stroških.

C. kr. viš. dež. sodišče v Gradcu je z razsodbo od 18. sept. 1907 razsodilo: I. toženka je dolžna tožnici plačati bolestinno v znesku 8000 K s 5% obrestmi od 3. aprila 1907 in pa 4 petine vseh na 877 K 34 h odmerjenih pravnih stroškov I. inštanca, izvzemši razsodnino, ki se posebej odmeri, v 14 dneh pod izvršbo; II. tožnica je dolžna toženki povrniti polovico na 96 K 40 h odmerjenih stroškov prizivnega postopanja.

Razlogi.

Ker se oba priziva nanašata le na izrek glede bolestinne in pravnih stroškov, ostala je razsodba prvega sodišča v neprizadetem delu nedotaknjena.

Prva inštanca je prisodila za bolestinno znesek 15.000 K. V tej izmeri vidita obe stranki napačno pravno presojjo. Dejanjska podstava tega izreka izpodbijala se je le toliko, da je toženka trdila, da stoji mnenje, češ, tožnica ni takoj pri nezgodi zavesti izgubila, v nasprotju s podatki razprave, — in pa da je tožnica

uveljavljala pomanjkljivost postopanja, ker se ni strank zaslišalo, in ker so se izjave prič nepopolno protokolirale

Kar se najprej teh dveh zadnjih prizivnih razlogov tiče, le-ta nista upravičena. V tožbi se je pač navajalo, da je tožnica v momentu nezgode zavest izgubila. Toda iz ostalih navajanj tožnice in njenega sklicevanja na pričevanje njenega soproga o dogodkih pa izhaja, da omenjene navedbe ni tolmačiti dobesedno; torej soglaša s podatki razprave, ako je I. inštanca iz izpovedbe priče drja. H. glede klicanja na pomoč in ponehavanja istega sklepala, da nezavest ni takoj nastopila.

Da se ni odredilo zaslišanja strank, ne utemeljuje pomanjkljivosti postopanja. Po §-u 377 c. pr. r. uporabljati je to dokazno sredstvo le tedaj, ako sicer dokazni podatki ne zadoščajo za ustanovitev dejanskega stanu. Prva inštanca je smatrala dokazni material zadostnim in ni imela povoda stranke zaslišati. O kaki pomanjkljivosti postopanja v tem oziru torej ne more biti govora. Glede pravne presoje, izmere boleznine bilo je na podlagi ustanovljenega dejanskega stanu toženkinemu prizivu priznati upravičenost.

Po določbi §-a 1325 o. d. z. bodi boleznina »poizvedenim okolnostim« primerna. Temu pa prvosodna izmera ne ustreza. Prisojeni znesek 15.000 K presega to mero, toliko bolj velja to glede zneska 35.000 K, ki ga zahteva tožnica s prizivom.

Nazor, ki ga tožnica uveljavlja v prizivnem spisu, da se je pri izmeri boleznine ozirati tudi na velikost krivde poškodovatelja, je brezdvomno nepravilen; kajti kake relacije med mero krivde in jakostjo bolečin, po kateri naj se ravna višina boleznine, ni najti in zakon ne nudi ni najmanjše opore za to, da naj se razume pod »okolnostmi«, v §-u 1325 o. d. z. omenjenimi, morda tudi stopnjo krivde.

Pritrditi pa je nazoru tožnice, da ne smejo ostati neupoštevane življenjske in stanovske razmere in telesna konstitucija poškodovanca. Odškodba z boleznino sloni na uvaževanju, da naj se prebolene telesne nevšečnosti izenačijo na ta način, da se dá poškodovancu zadoščanje z imovinskimi udobnostmi. Ocena teh udobnosti pa je relativna, kakor naneso stan in okolnosti življenjske. Telesna kakovost je merodajna, ker je od le-te odvisna občutljivost za bolečine in je po le-tej presoјati tudi jakost bolečin.

Ako se uvažuje vse te momente in pa še one, katere je že prva inštanca po pravici poudarjala, onda vendar še ni moči smatrati prisojenega zneska za primernege. To bi tudi s stališča osebnih razmer tožnice v primeri z zneski, ki se v praksi drugače prisojajo, pomenjalo prevelik dobiček na strani tožnice.

Na drugi strani je pač znesek 4000 K, kojega je toženka v prizivnem spisu likvidirala, iz navedenih razlogov prenizek. Prizivno sodišče je mnenja, da ustreza vpoštevanim razmeram znesek 8000 K, ki se tožnici prisojajo.

Glede pravnih stroškov 1. inštanca meni prizivno sodišče, da temu, ko je tožnica deloma v pravdi podlegla, pač ni pripisovati večjega vpliva (§ 43 c. pr. r.). vendar se treba ozirati na to, da se predpiše toženki po pristojbinskih določbah razsodnino za celo vtoženo vsoto, a da se popravi ta razlika, se je spoznalo, da naj obtoženka trpi le štiri petine prvosodnih stroškov.

Priziv tožnice zoper izmero pravnih stroškov je neupravičen, ker je le-ta vobče primerna. Z ozirom na delni uspeh priziva toženkinega priznalo se ji je polovico prizivnih stroškov.

Zoper to razsodbo je vložila le tožnica revizijo, a vrhovno sodišče jo je z razsodbo od 18. dec. 1907 št. 13.977 zavrnilo in tožnico obsodilo v plačilo stroškov 54 K 90 h.

Razlogi.

Na revizijske razloge št. 2 in 4 §-a 503 c. pr. r. opirajoča se revizija ni opravičena. Glede jakosti in trajanja bolečin, ki jih je tožnica pretrpela, je pravdno sodišče 1. inštanca vse potrebno ugotovilo na podlagi izpovedeb priče drja H., zvedenških prič drja. S., drja. B. in drja. I. ter zvedenškega mnenja, oddanega na ustni razpravi dne 3. julija 1907. Ker se je dokaz o teh, za razsojo važnih vprašanjih že po navedenih dokazilih dognal, onda je bil dokaz po zaslišanju strank po §-u 371 c. pr. r. o zgorejšnjih dejstvih izključen. Ako se torej ta dokaz tudi v prizivnem postopanju ni dopustil, to ni nikaka nedostatnost po §-u 503 št. 2 c. pr. r.

Revizija je v zmoti, ako meni, da je višina bolestinne zavisna od velikosti krivde poškodovalca. Po §§-ih 1324, 1331, 1332 o. d. z. je mera odškodnine pri škodah na premoženju zavisna

od stopinje krivde. To pa ne velja za bolestinno, katero je plačati pri telesnih, iz krivde izvirajočih poškodbah, ker je plačati bolestinno po zmislu §-a 1325 o. d. z. že pri manjši krivdi. Pa tudi imovinske razmere poškodovalca za izmero bolestinne niso merodajnega pomena, ker po avstrijskem pravu bolestinna ni nikaka globa, ki naj jo plača poškodovalec poškodovancu, ampak povračilo za idealno škodo po §-u 1293 o. d. z., namreč za prestane nevšečnosti. Ako se pa od pravnega sodišča 1. inštanice ugotovljena jakost in trajanje bolečin, ki jih je prestala tožnica, preudarja, mora se znesek 8000 K, ki ga je priznalo prizivno sodišče tožnici za bolečine, smatrati za primernega poizvedenim razmeram, torej ni zakonitega razloga, ta znesek povišati.

Kar se pa tiče povračila pravnih stroškov 1. inštanice, zmagala je tožnica glede zahtevane bolestinne po 35.000 K z zneskom 8000 K; z zneskom 27.000 K je podlegla. Po §-u 68 t. 5 pristb. zak. morajo pravdne stranke razsodnino plačati v tisti meri, kakor sta obsojeni v plačilo pravnih stroškov. Za višino razsodnine je merodajna višina pravnega predmeta. Torej ustreza povsem načelu §-a 43 c. pr. r., da je prizivno sodišče priznalo tožnici le $\frac{1}{5}$ pravnih stroškov 1. inštanice, ki so bili razen razsodnine, katero je posebej odmeriti, odmerjeni na 877 K 34 h; gori omenjena $\frac{1}{5}$ znaša namreč nekako razsodnino za zavrjnjeni znesek 27.000 K.

Odločba glede stroškov revizijskega postopanja temelji na predpisih §§-ov 41, 50 c. pr. r.

Dr. M. D.

c) Motenje posesti z markacijo turistovskega pota.

Okrajno sodišče v Trziču je v pravdi tožnika A. pri sv. Ani proti nedoletnemu tožencu B., zastopanemu po očetu, radi motenja posesti na parcelah št. 401, 402, 404 in 412/2 kat. obč. Sv. Ana, izdalo dne 27. septembra 1907 pod opr. št. C 40/7/7 končni sklep:

Toženec je dolžan: a) priznati, da je tožnik A. v zadnji dejanski posesti parcel št. 401, 402, 404 in 412/2 kat. obč. Sv. Ana, katere pripadajo k njegovemu posestvu pri Sv. Ani, in da ga je toženec v zadnji posesti motil, ko je po omenjenih parcelah

v smeri pota od gostilne »pri Jurju« do »hajniševega sedla« kamenje in stebila z rdečo oljnato barvo namazal. b) Toženec je dolžan navedene barvne označbe na imenovanih parcelah odstraniti ter vse v prejšnji stan postaviti, in sicer v 14 dneh pod izvršbo, in je tudi dolžan opustiti zanaprej vsak poseg v navedene parcele pod izvršbo. c) Toženec je dolžan povrniti tožniku povzročene tožbene in sodne stroške v znesku 291 K 55 h v 14 dneh pod izvršbo.

Dejanski stan je naslednji.

Tožnik A. je lastnik in tudi po toženčevi navedbi dejanski posestnik parcel št. 401, 402, 404 in 412/2 kat. obč. Sv. Ana. Po navedbi obeh strank je toženec B. dne 7. julija 1907 opravil markacijo pota od gostilne »pri Jurju« na »hajniševo sedlo« in sicer tako, da je kamenje in več dreves namazal z oljnato barvo brez tožnikovega dovoljenja.

Tožnik trdi, da se s to markacijo napeljujejo turisti na dotično pot, a s tem se mu povzroča znatna škoda v njegovem lovskem revirju, kjer je mnogo divjih kozlov, ker bi bilo izvrševanje lova vsled dohajanja turistov otežkočeno. Razen tega trpi pa tožnik materialno škodo, ker bo treba z oljnato barvo namazana drevesa odrgniti in obrezati.

Tožnik trdi dalje, da pot, ki jo je toženec markiral, ni javna pot. Ta pot je sicer, kolikor drži skozi parcele št. 401, 402 do parcele št. 404, v zemljiškoknjižni mapi vpisana za zasebno potno parcelo št. 1003 ter je do mesta, kjer je neka tožnikova lovska kočja, pot tudi vidna, od tu naprej pa pot v naravi ni več vidna. Tudi potna parcela št. 1003 drži izključno po tožnikovem posestvu ter jo uporablja tožnik in njegovi ljudje.

Markacija pelje pa še dalje od lovske kočje do »hajniševega sedla« vse do konca parcele št. 212/2 ad Sv. Ana. Tudi onostran »hajniševega sedla« je zasebna pot, in sicer na posestvu boroveljskih fužin. Tudi ta pot je izrečno za zasebno pot označena ter so radi tega table z napisom »do preklica dovoljeno« postavljene.

Po tožnikovih parcelah od lovske kočje naprej ni nobena obstoječa pot markirana, temveč so le mesta markirana, koder je laglje hoditi, tako da je s tem zaznamovana popolnem nova pot. Zveza »Der Gau der Karawanken« je tudi prosila tožnika

za dovoljenje markacije sporne poti. Ker pa tožnik markacije ni hotel dovoliti, se jo je opustilo.

Te poti turisti sploh ne rabijo, ako se pa to izjemoma dogodi, graja tožnikovo osovbe dotične turiste ter jih zavrača, kar je obče znano.

Tudi v zemljiški knjigi je potna parcela vpisana za planinsko pot ter jo menda tudi za planinsko pot rabijo k večjemu upravičeni prebivalci Sv. Ane, ne pa drugi ljudje in turisti; za vzdrževanje pota ni nikoli občina skrbela, edinole tožnik.

Toženec ugovarja edino to-le: 1.) da je markirana pot javna pot. Župan pri Sv. Ani I. A. mu je izrecno povedal, da je pot javna pot, in toženec je šele vsled tega markacijo opravil, katere svrha je bila le-ta, da bi se turistom, ki prihajajo s Koroškega, zaznamoval prehod v Tržič. Toženec je tudi pripravljen markacijo odstraniti, ako je pot v resnici zasebna pot.

2.) Ugovarja toženec, da njegovega dejanja ni smatrati za motenje posesti, ker si sploh ni prisvajal nikake posesti na tožnikovih parcelah, oziroma na drevesih in kamenju.

To izhaja tudi iz pisma, katero je pisal tožniku toženčev oče dne 18. julija 1907 in v katerem izrecno izjavlja, da je pripravljen vso po markaciji povzročeno škodo poravnati.

Ugovarja se tožnikovim izvajanjem glede markacije poti da namreč pot ni javna pot, da ta pot od tožnikove lovske koč naprej ni vidna, da poti drugi ljudje ne rabijo, da bi bilo sploh kako planinsko društvo prosilo markacije in da je nadaljevanje poti na koroški strani zasebna pot.

Toženec predlaga zavrnitev tožbenega zahtevka in povračilo stroškov.

Po izpovedbi prič A. E. in K. A. sega markacija do »hajniševga sedla«, torej do koroške meje, planinska pot pa samo do nekdanjih ogljarskih koč in do tožnikove lovske koč. Naprej navzgor sploh ne drži nikaka pot. Ob stoječi poti je kamenje, ki je namazano z oljnato barvo, tik ob poti in tudi več ali manj od poti oddaljeno, drevesa pa — po izpovedbi priče E. — 1—3 m od poti stran. Pod »hajniševim sedlom« je pa v sredini strmine skala zaznamovana z začetnimi črkami D. Ö. A. V. Obstoječo pot je še letošnjo pomlad tožnikov upravnik dal popraviti.

Priča I. A. izpoveduje, da od planine naprej ni nikake poti. Priča je bil pri tožniku in njegovih posestnih prednikih lovec od l. 1855 do 1900. Čez »hajniševo sedlo« so šli prej tudi drugi ljudje, vendar ni niti on niti niso imeli drugi lovci kak nalog, braniti prehod čez sedlo.

Priča I. Ank. izpoveduje, da je občina Sv. Ana storila korrake, da se pot za javno proglasi in da ta stvar visi še pri deželnem odboru. Glede javnosti vprašljive poti ni s tožencem nikoli govoril.

Toženec ugovarja edinole: 1.) da je po njem markirana pot javna; 2.) da si nikake posesti ne prisvaja na tožnikovih parcelah, oziroma na tožnikovih z rdečo barvo zaznamovanih drevesih in kamenju.

Okolnost, je li pot javna, je za presojo te pravne stvari brez pomena. Toži se temveč radi motenja posesti tožnikovih parcel, ker se je namazalo drevesa in kamne, ki se nahajajo na teh parcelah; ne toži se pa radi hoje na teh parcelah po vprašljivem potu. Radi tega ni bilo o tem toženčevem ugovoru dalje razmotravati, nego se je moralo, ker vrhutega sodišče za razsojo o javnosti pota ni pristojno, po tožencu predlagane dokaze za javnost pota zavriniti.

Kar se pa tiče ugovora, da manjka prisvajanje posesti, opomniti je to-le:

Toženec priznava, da je kamenje in drevesa na tožnikovih parcelah — ne samo ob poti sami — z oljnato barvo namazal. Ti kamni so glasom izpovedbe priče A. E. tik ob potu, semtertja pa tudi manj ali več od pota oddaljeni; drevesa so 1—3 m stran od pota z rdečo barvo označena, na sredini strmine pod »hajniševim sedlom« je pa skala z začetnimi črkami D. Ö. A. V. v rdeči barvi začrtana.

Toženec B je vedel, kdo je lastnik parcel ter on tudi priznava, da je tožnik v zadnji dejanski posesti parcel. Označbe, ki jih je napravil z oljnato barvo, so imele očitno ta smoter, da se turistom za nedogledni čas označi pot, po kateri je iti, in da torej ostanejo za bodoči čas na dotičnih drevesih in kamenju, ter je bilo postopanje toženčevo pripravno pridobiti, ako ne bi bil tožnik svoje motene posesti pravočasno varoval, za planinsko društvo posebno pravico take markacije na dotičnih mestih.

Toženec je bil vsekakor v zavesti, da je s svojim ravnanjem v tožnikovo posest posegel, in v tem je obstojal »animus turbandi«, samolastnost pa v tem, da si ni poprej izposloval tožnikovega dovoljenja.

Z ozirom na te okoliščine se je tožbenemu zahtevku ugodilo in tožencu v zmislu §-a 41 c. pr. r. naložilo povračilo sodnih stroškov, ki so tožniku nastali.

Le-ta končni sklep je c. kr. deželno rekurzno sodišče v Ljubljani s svojim sklepom z dne 14. septembra 1907 (R II 203/7-1) potrdilo.

Razlogi.

Obe stranki soglašata, da se je imelo s tem, ko je toženec namazal drevesa in kamenje na tožnikovem svetu, pot markirati za turiste.

Toženec ne more glasom svojih rekurznih izvajanj v tem dejanju videti motenja posesti, češ, markacije se ni opravilo v ta namen, da bi se zadobilo posestno pravico na drevesih in kamenju; torej ni podano prisvajanje in tudi ne »animus turbandi«, dalje da manjka vsak poseg, ki bi ga bilo moči kvalificirati za motenje posesti, ker tožnik po izvršeni markaciji ni bil niti najmanj prikrajšan v posesti dreves in kamenja. Vrhutega pa da toženčevo dejanje ni moglo dovesti do pridobitve posesti, ker je toženec nedoleten in je dejanje izvršil brez dovoljenja zakonitega zastopnika.

To pravno naziranje se pa ne da vzdržati. Toženec je nameraval s tem, da je markiral z oljnato barvo drevesa in kamenje, ki so nesporno lastnina tožnikova, to turistovskemu prometu trajno v uporabo staviti. Iz tega dejanja je bilo vsekakor pričakovati hasek, sicer obči hasek in v prvem oziru nematerijalni hasek, ki bi pa vendarle bil tudi tožencu v prid. Sploh se pa ne bi moglo uvideti, kak nagib je imelo toženčevo dejanje, ako ne bi imel toženec pričakovati iz svojega dejanja kak hasek, bodisi kot oseba, bodisi kot član kakega turistovskega društva. Ako bi bil tožnik v to markacijo privolil, pridobil bi toženec brez dvoma pravico do rabe tožnikovih dreves in kamenja v svrhu orijentacije, torej pravno posest.

Ker je torej toženec to pravno posestno dejanje brez tožnikovega privoljenja izvršil, podano je brez dvoma prisvajanje pravne posesti. Da bi ta pravna posest, ako bi se bila pridobila, povzročila prikrajšanje tožnikove lastnine, je jasno, ker tožnik ne bi bil upravičen odstraniti napravljene oznamembe. Tu pa ne prihaja v poštev, je li dejanje, s katerim se je motilo, povzročilo kako poškodovanje dreves, ker povzročitev škode ni nikak kriterij motenja posesti.

Vsled tega so v toženčevem dejanju vsi znaki motenja posesti: samolastni poseg, prisvajanje pravice in prikrajšanje tožnikove posesti, in ni treba razmotravati, ali bi pozneje vsled turistiškega, na markirano pot privabljenega prometa, nastalo tudi prikrajšanje posesti gozdnih parcel in prikrajšanje lova.

Končni ugovor, da toženec radi svoje nedoletnosti ni mogel posesti pridobiti, se zavrne edinole z odločbo §-a 310 o. d. z. zak.

Iz teh razlogov ni bilo rekurzu ugoditi.

Kazensko pravo.

K §-u 283 in 469 k. pr. r.

C. kr. najvišji sodni, kasacijski dvor je z razsodbo z dne 2. junija 1908 o. št. Kr VI 81/8 na ničnostno pritožbo c. kr. generalne prokurature v obrambo zakona razsodilo:

Z razsodbo c. kr. okrožnega vzklicnega sodišča v Mariboru z dne 30. aprila 1908 o. št. Bl. 121/8/3, kolikor se je z njo ugodilo vzklicu državnega pravdnikstva zoper izrek o kazni v kvar obtožencema L. in A. H., kršil se je zakon; ta razsodba se razveljavi in nadalje zavrača kot nedopusten državnega pravdnika vzklic zoper razsodbo c. kr. okrajnega sodišča mariborskega z dne 11. marca 1908 o. št. U VII 183/8-3, s katero sta bila obtoženca L. in A. H. prestopka proti telesni varnosti po §-u 421 k. z. v kvar I. K. krivima spoznana in po §-u 421 k. r. L. H. v globo 10 K oziroma 24 ur zapora, A. H. v globo 15 K oziroma 36 ur zapora obsojena.

Razlogi.

Z razsodbo c. kr. okrajnega sodišča v Mariboru z dne 11. marca 1908 U VII 183/8-3 bila sta zakonska L. in A. H.

spoznana krivima prestopka zoper telesno varnost po §-u 421 k. z., ker sta hudo ravnala s svojim učencem I. K., ter po tem zakonitem določilu obsojena in sicer L. H. v globo 10 K oziroma 24 ur zapora, A. H. pa v globo 15 K oziroma 36 ur zapora, ržen tega oba v plačilo 10 K bolestinne in v povrnitev stroškov postopanja in izvršitve kazni.

Državnopravdniški funkcionar je prijavil vzklic zaradi izreka glede kazni na c. kr. okrožno sodišče mariborsko, in le-to je (zavrniški obenem vzklic obtožencev) ugodilo temu pravnemu pripomočku tako, da je 1. H-a. obsodilo v 20 K ali 48 ur zapora, A. H-a. pa v 30 K ali 3 dni zapora. (Razsodba z dne 30. aprila 1908 Bl 121/8-3).

S to vzklicno razsodbo se krši zakon. Kazen, katero določa § 421 k. z. je globa od 5 do 100 glđ. ali zapor od 3 dni do 1 meseca; če se pa večkrat pregreši ali če se iz grdega ravnanja posebna trdovratnost razodeva, je kazen pooprstiti.

Ker pa je prvi sodnik kazen odmeril v okviru zakonite kazni in ni vporabil niti pravice izvenredne olajšave niti izpremembe kazni, je bil vzklic državnopravdniskega funkcionarja po §§ 283 in 464 št. 2 k. pr. r. nedopusten in bi ga bilo moralo prizivno sodišče po §-u 469 k. pr. r. v nejavni seji zavriniti.

Prizivno sodišče je te misli, da sta v §-u 421 k. z. dva kazenska postavka. To mnenje pa se ne more potrditi, kajti obtoževalne okolnosti, od katerih je po zakonu odvisna pooprstitev kazni, niso imenoma naštete, tako, da tudi zahteva državnega pravdnštva iz vzklicne razprave, da naj se vporabi drugi kazenski postavek §-a 421 k. z., ni utemeljena.

Bilo je torej ničnostni pritožbi v obrambo zakona, katero je vložila c. kr. generalna prokuratura po §-u 33 k. pr. r., ustreči v zmislu §-a 292 k. pr. r. in spoznati, kakor je naznačeno v izreku sodbe.

Dr. Fr. R.

Izpred državnega sodišča.

Državljanom ustavno zajamčene politične pravice se ne kršijo le z odločbami, ampak tudi s kakim drugim dejanjem upravnih organov. — V vojvodini koroški je slovenščina deželno navadni jezik. — Deželni odbor koroški mora sprejemati in reševati slovenske vloge, četudi je nemščino proglasil za svoj poslovni jezik.

C. kr. državno sodišče je dne 14. januarja 1908 (št. 624 ex 1907) po javni ustni razpravi pod predsedstvom drja. pl. Grabmayr in v navzočnosti votantov: baron Czernig, dr. vit. Czyhlarz, dr. Esser, dr. vit. Feistmantel, dr. Kolisko, dr. vit. Madeyski, dr. pl. Pelser dr. grof Pininski, dr. vit. Randa, dr. vit. Spaun in dr. J. Žaček na pritožbo občine Selo v sodnem okraju Borovlje na Koroškem po odvetniku drju. J. Brejcu zaradi kršitve jezikovne enakopravnosti, zaslišavši drja. J. Lenocha z Dunaja kakor zastopnika pritožnice, in drja. J. Luggina iz Celovca kakor zastopnika deželnega odbora koroškega — spoznalo za pravo:

S tem, da je deželni odbor vojvodine koroške vpslano mu vlogo zastopstva občine Selo z dne 16. septembra 1907 št. 1167 (v kateri je bil predložen občinski proračun za l. 1908, slovensko sestavljen in v nemščino preveden) nerešeno vrnil, kršil je enakopravnost slovenščine v uradu, zajamčeno v 19 čl. državnega osnovnega zakona z dne 21. dec. 1867, držav. zak. št. 142.

Dejanski stan.

Občina Selo je po svojem zakonitem zastopstvu predložila oskrbništvu koroških dobrodelnih zavodov v Celovcu tri slovenska spričevala o Mariji P., Katarini M. in Andreju O.

Imenovano oskrbništvo je nato kakor pomožni urad koroškega deželnega odbora z dopisom z dne 30. nov. 1906 št. 10355 odgovorilo, da bo sprejemalo odslej po naročilu deželnega odbora z dne 4. aprila 1901 št. 2897 samo nemške rešitve in spričevala in da se če treba obrne na deželni odbor zaradi posredovanja.

Občina je branila svoje stališče z dopisom z dne 19. dec. 1906 št. 1033, v katerem zavrača zahtevo imenovanega oskrb-

ništva ter izjavlja, da bode, kakor doslej tudi nadalje dopisovala imenovanemu oskrbništvu izključno v slovenščini.

Z dopisom z dne 4. dec. 1906 št. 10.433/4521, kateremu je bil priložen zapisnik poizvedeb o službi Jožefa B. št. 4521, je isto oskrbništvu prosilo občino Selo oziroma njeno županstvo, naj dostavi priloženi izkaz stroškov posestniku Janezu P.

Županstvo je poskusilo dostaviti plačilni nalog, ali Janez P. ga ni hotel sprejeti, češ, da ga ne razume.

O tem je poročala občina Selo deželni bolnici v Celovcu z dopisom z dne 11. januarja 1907, št. 1043/06, in sicer v slovenskem jeziku.

Na to je dobila občina Selo dne 1. februarja 1907 nalog koroškega deželnega odbora z dne 26. januarja 1907 št. 1129, kateremu je bila priložena tudi naredba deželnega odbora z dne 4. aprila 1901 št. 2897 v prepisu. S tem nalogom je dež. odbor vrnil občini Selo njen slovenski dopis in ji ukazal, naj pošilja oskrbništvu koroških deželnih dobrodelnih zavodov rešitve v nemščini.

Proti temu nalogu koroškega deželnega odbora je vložila občina Selo pritožbo pri državnem sodišču radi kršenja ustavno zajamčene politične pravice jezikovne enakopravnosti. To pritožbo pa je državno sodišče z odločbo z dne 17. aprila 1907 št. 133 zavrnilo in sicer samo iz formalnih razlogov, ker ni bilo legitimacije za pritožbo.

Potem pa sta koroški deželni odbor in oskrbništvu koroških deželnih dobrodelnih zavodov n en a d o m a s p r e m e n i l a s v o j o t a k t i k o. Odslej se ne rešuje slovenskih in tudi ne dvojezičnih dopisov, vlog itd. niti formalno ne, ampak deželni odbor in oskrbništvu deželnih dobrodelnih zavodov odklanjata vse slične ekspedicije občine Selo kar »a limine« ter jih brez najmanjše utemeljitve nazaj pošiljata.

Prvič se je to zgodilo z vprašalno polo št. 2908, ki je bila s slovensko rešitvijo od 16. julija 1907 št. 825 oskrbništvu deželnih dobrodelnih zavodov nazaj poslana. Oskrbništvo deželnih dobrodelnih zavodov je namreč vprašalno polo in kuverto brez vsake opombe vrnilo občini. Ker občina začetkom ni vedela, kaj naj pomeni nemotivirana vrnitev, je poslala dne 25. julija 1907 vprašalno polo v drugič, a jo dobila ravnotako s kuverto vrnjeno kot prvič.

V izvanredni seji dne 29. junija 1907 je župan Janez Užnik na interpelacijo občinskega odbornika Tomaža Olipa konstatoval, da se sklep občinskega odbora z dne 10. februarja 1901 glede slovenskega uradovanja izpolnjuje in da največ oblastev sprejema slovenske vloge, le deželni odbor in koroška deželna bolnica ne. Občinski odbor je vzel poročilo župana v vednost, nadalje ogorčeno protestoval osobito proti postopanju deželnega odbora in deželne bolnice, ter po predlogu odbornika Janeza Oraže znova soglasno potrdil sklep z dne 10. februarja 1901 in sklenil:

1.) uradni jezik občine Selo je slovenski;

2.) odslej je uradovati z vsemi oblastvi, torej tudi s koroškim deželnim odborom in koroško deželno bolnico izključno v slovenskem jeziku;

3.) občinski odbor je po zmislu 19. člena drž. osnovnega zakona z dne 21. dec. 1867, drž. zak. št. 142 zavezan in upravičen zahtevati, da se uraduje slovensko;

4.) županstvu se nalaga, oziroma naroča, da ta sklep v polnem oziru izpolnjuje in če treba po drju. Brejcu, odvetniku v Celovcu pravnim potom uveljavi, ter da ta sklep vsem pristojnim oblastvom in uradom predloži.

Ta sklep je naznanil župan z dopisoma z dne 31. julija 1907 št. 969 in 970, katera je prideljal tudi v popolnem nemškem prevodu, deželnemu odboru in oskrbništvu deželnih dobrotelnih zavodov in priložil svojima dopisoma poverjen prepis sklepa z dne 29. junija 1907. Oskrbništvo deželnih dobrotelnih zavodov je dopis županstva kratkomalo vrnilo, in ko je občina predložila dopis deželnemu odboru, ga je ta ravno tako nazaj poslal. To se je ponavljalo po vrsti v več slučajih, ki jih pritožba posamezno navaja, in končno v slučaju, ki je predmet te pritožbe.

Občinski odbor selski je sklenil v svoji seji dne 25. avgusta 1907, da bo v letu 1908 pobiral 20 % šolske, in 74 % občinske doklade k vsem direktnim davkom razen k dohodnini. Vsled tega je predložil deželnemu odboru dne 16. septembra 1907 št. 1167 prošnjo za dovoljenje, da sme pobirati navedene šolske in občinske doklade za leto 1908. Prošnja je bila opremljena z vsemi navadnimi prilogami in, kakor iz poštnega pečata razvidno, dne 17. septembra 1907 odposlana deželnemu odboru, kamor je najbrž dospela 18. septembra 1907. Deželni odbor pa ni sprejel poštno

pošiljatve, ampak je vrnil prošnjo z vsemi prilogami v navadni kuverti, — da, celo kuverte ni obdržal, v kateri je bila prošnja došla, marveč je celo to nazaj poslal, da bi tako pokazal na najeklatantnejši način odklanjanje cele vloge »a limine«. Kakor iz prezentata na kuverti razvidno, je dobila pritožujoča se občina svojo vlogo nazaj dne 19. septembra 1907.

O zadevi je razpravljajal občinski odbor v seji z dne 29. septembra 1907.

Župan je poročal tako-le:

Deželni odbor koroški pošilja zadnje čase vse slovenske vloge in tuuradne rešitve nazaj, tudi če so jim pridejani nemški prevodi. Dne 19. septembra 1907 je bil vrnjen dvojezični občinski proračun za leto 1908 brez najmanjše pripombe, zakaj se ga nazaj pošilja. Koroški deželni odbor hoče s svojim postopanjem prisiliti občino Selo, da bi ž njim samo nemški uradovala. Ker sta že prejšnji in tudi sedanji občinski odbor sklenila uradovati samo slovenski, drži se sedanje županstvo sklepov občinskega zastopstva. Občinski odbor naj vzame to poročilo v vednost in naj sklene, kako se je v prihodnje vesti nasproti koroškemu deželnemu odboru.

Občinski odbor je vzel poročilo županovo v vednost in sicer ogorčen nad postopanjem koroškega deželnega odbora. Na to je predlagal občinski svetnik Janez Oraže: Občinski odbor naj sklene:

1.) Občinski zastop pooblašča županstvo in mu naroča, proti takemu postopanju koroškega deželnega odbora vložiti takoj pritožbo na državno sodišče in na upravno sodišče po odvetniku drju. Janku Brejcu v Celovcu, ki naj da potrebno pooblastilo.

2.) Glede slovenskega uradovanja ostaja občinski odbor pri svojih sklepih in nikakor ne dovoli, da bi se drugače uradovalo, kakor slovenski.

Predlog je bil soglasno sprejet.

Proti temu torej, da ni koroški deželni odbor slovenski sestavljene in z nemškim prevodom opremljene vloge občine Selo z dne 16. septembra 1907 št. 1167 in dvojezičnega proračuna za leto 1908 sprejel, ampak ju »a limine« zavrnil, oziroma da ju je ne da bi ju kakorkoli rešil, ali vsaj pregledal, nazaj poslal, — vlaga občina Selo pritožbo radi kršenja ustavno zajamčene politične pravice jezikovne enakopravnosti.

Uradno ljudsko štetje iz l. 1900 dokazuje, da prebiva v celi vojvodini 90 495 ljudi, ki občujejo v slovenskem jeziku. Ti Slovenci tvorijo kompaktne mase v sodnih okrajih Šmohor, Trbiž, Podklošter, Beljak, Rožek, Borovlje, Celovec, Doberla ves, Kaplja, Pliberk, Velikovec; nekateri tudi prebivajo v sodnih okrajih Št. Pavel in Svinec.

Torej ni nikakega dvoma, da bi ne bila slovenščina deželnonavadni jezik. Če je še treba kakega dokaza, bodi omenjeno, da imajo Slovenci na Koroškem razen enega političnega društva še 30 gospodarskih in množico drugih nepolitičnih društev, ki vsa slovenski uradujejo; v Celovcu izhaja časopis koroških Slovencev »Mir« v približno 300 izvodih; v Celovcu je sedež enega izmed največjih literarnih društev monarhije, »družbe sv. Mohorja«, ki šteje letos 79.146 članov in je dosedaj razposlalo med svoje člane že 11,275.810 knjig! Slovenščina je obvezni učni predmet na ljudski šoli, gimnaziji in učiteljskišči; pri razpisovanju javnih služb med Slovenci se zahteva znanje slovenščine. Do leta 1856 je izhajalo glasilo deželne vlade v obeh jezikih, nemškem in slovenskem.

V 19. členu, odst. 2. državnega osnovnega zakona z dne 21. decembra 1867, drž. zak. št. 142 priznava država enakopravnost vseh deželnonavadnih jezikov v šoli, v uradu in javnem življenju.

Ta določba velja radi svoje splošnosti za vse dežele in vse javne urade, torej tudi za avtonomne.

Iz tega izhaja, da so slovenske koroške občine upravičene pošiljati kakor deželnemu odboru, tako tudi njegovim pomožnim uradom, torej tudi oskrbništvu deželnih dobrodelnih zavodov slovenske vloge ter priloge, in da so ti uradi zavezani take vloge sprejemati in jih reševati.

Deželni odbor krši torej enakopravnost slovenščine, če takih vlog le radi tega ne sprejema, oziroma ne rešuje in nerešene vrača, ker so slovenski sestavljene.

Da deželni odbor in oskrbništvu deželnih dobrodelnih zavodov vse v le-tej pritožbi navedene vloge občine Selo le radi tega zavrača, oziroma nerešene nazaj pošilja, ker so slovenski sestavljene, dokazuje občina Selo po zapriseženih pričah: gospodu grofu Zeno Goess, deželnem glavarju, drju. Gustavu vitezu pl. Metnitz, njega namestniku, drju. Josipu Lemischu, Leopoldu

baronu Aichelburg-Labia, Alojziju Hönlinger, prisedniku deželnega odbora, drju. Viljemu Müller, deželnem poslancu, drju. Frideriku Hauser, ravnatelju in Ivanu Matzenauer, računovodji deželnih dobrodelnih zavodov v Celovcu, eventualno še po drugih pričah.

Občinski odbor selski je že v seji dne 10. februarja 1901 na predlog prvega občinskega svetovalca Tomaža Olipa sklenil, »da se odslej dopisuje z vsemi oblastvi slovenski,« in je od takrat dopisoval z deželnim odborom in njegovimi pomožnimi uradi deloma samo slovenski, deloma slovenski z nemškimi prevodi. Deželni odbor in njega pomožni uradi so do zadnjih časov take vloge sprejemali in jih reševali ter tako priznali upravičenost takega uradovanja.

Dokaz: Prejšnji občinski tajnik Valentin Jug, sedaj solici-tator v Celovcu, prejšnji župan Florijan Olip, posestnik v Selu, kakor priči, eventualno še druge priče.

Slednjič je opozoriti še na odločbo notranjega ministrstva z dne 9. septembra 1890, št. 17.919, ki določa specialno za mesto Celovec, kjer se je takrat uradno naštelo samo 3,5 % slovenskih prebivalcev, da mora mestni magistrat celovski kakor politično oblastvo I. instance brez ugovora sprejemati in reševati slovenske vloge. Tudi rzsodba državnega sodišča z dne 3. julija 1906, št. 264 priznava, da je štajerski deželni odbor dolžan slovenske dopise od slovenskih občin ne samo sprejemati, ampak jih tudi slovensko reševati.

Prosi se torej rzsoditi:

Deželni odbor vojvodine koroške je s tem, da ni slovenski spisane, z nemškim prevodom opremljene vloge občine Selo z dne 16. septembra 1907, št. 1167 in dvojezičnega občinskega pro-računa za leto 1908 sprejel, ampak »a limine« zavrnil, oziroma s tem, da jo je občini brez rešitve in sploh ne da bi jo pre-gledal, nazaj poslal, kršil politično pravico, ki pristojna občini Selo po 19. členu, odst. 2 državnega osnovnega zakona z dne 21. decembra 1867, drž. zak. št. 142.

Nasprotni spis izvaja naslednje:

I. Od drja. Brejca v imenu občine Selo stavljeni predlog je zaradi zamujenega zakonitega roku nesposoben za razpravo in ga je zavrniti.

V prošnji de pr. od 7. oktobra 1907, št. 535 je ugotovljeno, da je kuverta, v kateri je deželni odbor selskemu županstvu vlogo z dne 16. septembra 1907, št. 1167 s prilogami nazaj poslal, dospela županstvu dne 19. septembra.

Isto je konstatoval župan občine Selo v seji z dne 29. septembra 1907, kakor kaže zapisnik: »Dne 19. septembra 1907 nam je bil vrnjen dvojezični proračun za leto 1908 brez opombe, zakaj se ga je nazaj poslalo.«

To, da ni hotel deželni odbor koroški sprejeti vloge občine Selo z dne 16. septembra 1907, oziroma da jo je nazaj poslal, smatra dr. Brejc za kršenje politične, občini Selo ustavno pristojne pravice. Uradna kuverta je torej »odločba« koroškega deželnega odbora, proti kateri je naperjena pritožba.

Ker je bila ta »odločba« dostavljena 19. septembra 1907, je potekel 14dnevni rok za pritožbo dne 3. oktobra 1907 po zmislu §-a 17 zakona z dne 18. aprila 1869 drž. zak. št. 44.

Zakoniti rok za pritožbo je bil torej dne 7. oktobra 1907, ko je pritožba dospela c. kr. državnemu sodišču, že zamujen.

II. Dalje se ugovarja, da c. kr. državno sodišče ni kompetentno razsoditi le-te pritožbe.

Koroški deželni odbor ni kršil nikake politične, občini Selo ustavno zajamčene pravice in tudi ni tukaj slučajja, da bi »se bila zadeva rešila zakonito predpisanim administrativnim potom«. (Čl. 3 drž. osnov. zakona z dne 21. dec. 1867, drž. zak. št. 143.)

S tem, da se kako vlogo vrne brez utemeljitve, še nikakor ni rečeno, da se je ni zato rešilo, ker hoče poklicano oblastvo nasprotovati državno priznani enakopravnosti vseh deželno-navadnih jezikov v šoli, uradu in javnem življenju.

Predvsem pa taka vrnitev ni nikaka odločba administrativnega oblastva, na katero je bila vloga naslovljena, in le proti kaki odločbi, ne pa proti vrnitvi kake vloge, če tudi je ta brez vsake rešitve, je dovoljena pritožba na državno sodišče po §-u 17 zakona o organizaciji državnega sodišča.

Na nedopusten način bi posezalo c. kr. državno sodišče v pravice administrative, ako bi se mu — ne da bi šlo za kako odločbo oblastva — dovolil kak vpliv že radi tega, ker pritožitelj domneva, da se zato ni uradovalo, ker se ne priznava dozdevne jezikovne enakopravnosti.

Ustava ne jamči za nikako politično pravico, da bi se moralo uvesti uradovanje, katero kaka stranka zahteva. Trditev, da se je s tako zavrnitvijo kršilo kako politično pravico, torej ne more biti podlaga kaki odločbi državnega sodišča.

III. Predlog, ki ga stavlja dr. Brejc v imenu občine Selo, je končno zavrniti, ker ni za razpravo sposoben, glede na to, da ne ustreza formalnim zakonitim zahtevam.

Ker vložitev pritožbe na državno sodišče ne spada med navadna občinska opravila in tudi župan za to posebne zakonite pravice nima, je torej on le takrat upravičen naročiti vložitev take pritožbe, če to sklene občinski odbor.

Pritožba ne more dokazati takega pooblastila in tudi ne sklepa občinskega odbora, da naj se vloži pritožbo na c. kr. državno sodišče in da dr. Brejcu za to potrebno pooblastilo.

Dr. Brejc pa nima zakonitega pooblastila, da bi zastopal občino Selo s pravico, vložiti pritožbo.

§ 52 občinskega reda za vojvodino Koroško določa: »Če se nanaša listina na opravilo, za katero je treba privoljenja odbora ali višjega odobrenja, mora biti tudi privoljenje ali odobrenje v listini označeno in od dveh odbornikov podpisano.«

Za pritožbo na c. kr. državno sodišče je kaka oseba kot zastopnik občine le takrat zadostno upravičena, ako se zamore izkazati s takim pooblastilom, v katerem je zadostno označeno tozadevno privoljenje odbora.

V tem slučaju ne ustreza pooblastilo tem zakonitim formalnim zahtevam. Ker je od drja. Janka Brejca v imenu občine Selo v pritožbi de pr. 7. oktobra 1907, št. 535 stavljeni predlog po §-u 20 zakona z dne 18. aprila. 1869 za razpravo nesposoben in ga je torej zavrniti v nejavni seji, zato deželni odbor ne pretresa »in merito« vsebine pritožbe in le predlaga, da naj se zavrne pritožba.

Na javni ustni razpravi je dokazal zastopnik pritožbe najprej s poštnim recepisom, da je bila pritožba oddana na pošto 3. oktobra, torej pravočasno.

Potem je naglašal, da je deželni odbor v svojem uradovanju vezan na državne zakone, ki mu nalagajo reševati predložene občinske proračune. Tak proračun je deželni odbor nerešen nazaj

poslal, in sicer, kakor iz cele vrste okolščin razvidno, radi rabe slovenščine v vlogi. Ta kvalifikovana vrnitev pač obsega odločbo, da ni bila vloga radi jezika sprejeta, in to pobije dotični ugovor protispisa.

Kar se tiče baje pomankljivega pooblastila, je pripomniti, da ni podpisano samo od obč. predstojništva, marveč tudi še od več odbornikov.

Zastopnik koroškega deželnega odbora je umaknil ugovor zamujenega roku, vzdržaval je pa ostale ugovore protispisa. Tu ni nikake odločbe; dokaz za to je paralelna pritožba občine na upravno sodišče, katere predmet je opustitev odločbe. Potemtakem manjka objekt za pritožbo na državno sodišče; proti domnevanim motivom kake administrativne odredbe pa ni dovoljena pritožba na državno sodišče.

Legitimacije ni, ker se pri izdaji pooblastila ni oziralo na § 52 obč. reda.

Zastopnik pritožbe je replicando naglašal zlasti, da ni šlo pri pooblastilu za sklepanje kakega pravnega opravila, ampak za izvedbo sklepa občinskega odbora v točki, da se vložijo pritožbo na državno sodišče.

Zastopnika deželnega odbora je vprašal referent, zakaj je bila vloga nazaj poslana; na to je bil odgovor, da ta vrnitev sploh ni bila sklenjena v kolegiju deželnega odbora; to postopanje se opira deloma na notranje odredbe deželnega glavarja, deloma na ukrepe pisarne.

Razlogi.

I.

Predno se odloči o pritožbi, treba je ogledati ugovore deželnega odbora vojvodine Koroške proti tej pritožbi.

Ker je zastopnik deželnega odbora na javni ustni razpravi ugovor radi zamujenega roku za pritožbo umaknil, ostanejo le še ugovori proti legitimaciji zastopnika pritožbe, proti rešitvi zadeve predpisanim administrativnim potem in končno ugovor zaradi pomanjkanja odločbe deželnega odbora.

Kar se tiče legitimacije zastopnika občine Selo drja. Brejca, je sicer istina, da sklep selskega občinskega zastopa, s katerim je bil dr. Brejc pooblaščen, v imenu občine Selo vložiti pritožbo

na c. kr. državno sodišče, v pooblastilni listini, ki jo je izdalo obč. predstojništvo, ni bil omenjen (§ 52 koroškega obč. reda), toda, ker je bil istočasno s pooblastilno listino tudi tozadevni sklep občinskega zastopa z dne 29. septembra 1907 c. kr. državnemu sodišču predložen v poverjenem prepisu in je iz tega razvidno, da je občinski zastop pooblastil dr. Brejca za to pritožbo, onda smatra c. kr. državno sodišče, da je ta ugovor brez pomena in da je dr. Brejc legitimiran za pritožbo.

Proti vrnitvi vloge z dne 16. septembra 1907 št. 1167 od strani deželnega odbora občina Selo sicer ni porabila nikakega pravnega sredstva, toda, ker je to vlogo zavrnil deželni odbor, ki je najvišja instanca za take zadeve, je bilo pravno sredstvo na kako višjo instanco izključeno in zaradi tega je smatrati, da je zadeva rešena administrativnim potom.

Iz vrnitve sicer nje vzrok ni razviden. Tudi izjava zastopnika deželnega odbora na javni razpravi ni tega pojasnila. Ker pa so deželni dobrodelni zavodi preje z dopisom z dne 30. novembra 1906 št. 10.355 opomnili občinski zastop na razpis deželnega odbora z dne 4. aprila 1901 št. 2897, vsled katerega se bodo v prihodnje sprejemale samo nemške rešitve in spričevala, dalje z ozirom na to, da so deželni dobrodelni zavodi in deželni odbor ta razpis konstantno izvajali in občini Selo vračali slovenske vloge brez odločeb, se je moralo c. kr. državno sodišče prepričati, da je tudi ta vloga, radi katere teče pritožba, bila le radi tega vrnjena, ker ni bila zgolj v nemškem jeziku sestavljena.

Da ni izdal deželni odbor glede te vloge nikake odločbe, je res, toda izdal je ni le radi tega, ker deželni odbor vloge ni sprejel, ampak jo je koj s kuverto nazaj poslal in se tako otresel odločbe. Tega pa ne sme deželni odbor proti občini Selo uveljavljati, ker sicer bi bilo občini Selo sploh onemogočeno pritožiti se proti takemu postopanju. Radi tega mora c. kr. državno sodišče biti mnenja, da je tako postopanje soditi, kakor če bi se odločilo, da deželni odbor ne sprejema slovenskih vlog občine Selo, tudi tedaj ne, če so opremljene z nemškim prevodom. Sicer pa merodajni člen 3. lit. b) državnega osnovnega zakona z dne 21. decembra 1867, drž. zak. št. 142 ne razločuje, ali se je državljanom ustavno zajamčene politične pravice kršilo s kako odločbo, ali pa s kakim drugim dejanjem upravnih organov.

II.

Potemtakem je moralo c. kr. državne sodišče odločiti o zahtevi pritožbe.

Glasom 19. člena odst. 1 in 2 državnega osnovnega zakona z dne 21. decembra 1867 drž. zak. št. 142 so vsi narodi države enakopravni, in državno priznana je enakopravnost vseh deželnonavadnih jezikov v šoli, uradu in javnem življenju.

Da v vojvodini Koroški ni samo nemščina deželnonavadni jezik, ampak tudi slovenščina, ni dvomiti. Po zadnjem ljudskem štetju iz l. 1908 je na Koroškem čez 90.000 Slovencev, ki tvorijo v več okrajih, zlasti v sodnem okraju Borovlje in posebej v tem okraju se nahajajoči občini Selo, visoko pretežno večino.

V 19. členu izraženo priznanje slovenščine v uradu je merodajno tudi za deželni odbor, čigar delovanje se raztega po celi Koroški, torej tudi na oni del dežele, kjer prebivajo Slovenci v pretežni večini.

Radi tega je po mnenju c. kr. državnega sodišča slovenska občina Selo upravičena pošiljati deželnemu odboru slovenske vloge, in ta je dolžan take vloge sprejemati in reševati. To, da je deželni odbor proglasil nemščino za svoj poslovni jezik, ne more kratiti ustavno zajamčene pravice občine Selo.

Zategadelj je bilo spoznati, da se je s tem, ko je deželni odbor vrnil selskemu občinskemu zastopu njegovo vlogo z dne 16. septembra 1907 št. 1167, ki je obsegala slovenski računski proračun za l. 1908 z nemškim prevodom, kršila pravica jezikovne enakopravnosti, zajamčene občini Selo po 19. čl. drž. osnovnega zakona z dne 21. decembra 1867, drž. zak. št. 142.

Razne vesti.

V Ljubljani, dne 15 avgusta 1908.

— (Kronika društva »Pravnika«.) V seji dne 24. junija je odbor sklenil, da priredi društvo na večer 26. junija prijateljsko odhodnico odborniku g. drju. A. Rogini, predno se, imenovan za drž. pravdnika, preseli iz Ljubljane v Rudolfovo. Sklep pa se ni izvršil, ker je g. dr. Rogina odgovoril, da bi ne mogel priti na ta večer, in se zahvalil za namerjano

počaščenje. V isti seji je poročal predsednik o korakih, storjenih v svrho razpečavanja društvene zbirke zakonov, vzlasti zadnjega zvezka »Zakoni o javnih knjigah«.

— (Osobne vesti.) Imenovani so: višjesodni svetnik v Trstu A. Fraus za dvor. svetnika vrh. sodišča, deželnosodni svetnik v Ljubljani dr. V. Wagner za višjesodnega svetnika v Gradcu, deželnosodni svetnik v Mariboru K. Martinak za višjesodnega svetnika v Mariboru. — Pre-meščena sta sodna pristava: A. Nagode iz Radovljice v Ljubljano, dr. J. Polec iz Trebnjega v Radovljico. — Deželnosodni svetnik A. Levec v Rudolfovem je dobil značaj in naslov višjesodnega svetnika. — Umrta sta: Tit. dvorni svetnik pri viš. dež. sodišču v Gradcu A. Fohn, 62 let star in senatni predsednik vrhovnega sodišča v pokoju Ed. pl. Schrey-Redlwert, 74 let star.

— (Dva znamenita jubileja.) Osemdesetletnico svojega rojstva je dne 2. pr. m. praznoval Jos. Unger. Petdesetletnico svojega doktorata je obhajal dr. Ant. vit. Randa. Oba jubilarja sta dobila nebroj častitek in tudi adres od odličnih korporacij.

— (Stalna delegacija avstr. odvetniških zbornic) je imela dne 19. junija t. l. na Dunaju svojo sejo, katere so se udeležili zastopniki skoraj vseh zbornic. Predsedoval je prezident dunajske zbornice dr. pl. Feistmantel, a poročal je o točkah dnevnega reda nje odbornik dr. Alojzij Ružička. Načrt za novi odvetniški red, ki ga je bil pripravil poseben odsek, je bil odobren z majhnimi premembami in bo sedaj predložen justičnemu ministrstvu. Organizacija odvetniških kandidatov, kakršno hočejo dunajski koncipijentje v okviru zbornic, se z večino odkloni. Ravnotako zahteva, da bi smeli zastopati odvetniški uradniki. Tako tudi zahteva, da bi smeli odvetniki legalizirati podpise pri listinah, sestavljenih v svojih pisarnah, ker treba, da se delokrog notarjev ne utesni, pri tem pa varuje odvetniški delokrog na vse strani. Zastran vprašanja, ali naj se naloži sodiščem, da sestavljajo listine o pridobivanju malotnih zemljišč, se sklene, da je kaj takega odločno odklanjati iz načelnih nagibov. Posvetovanje o prenearedbah odvetniške tarife se odloži glede na občni shod odvetnikov v oktobru, ki se bo itak s stvarjo baval. Delegacija je nadalje pretresala razmerje odvetništva k notarjatu in končno tudi neprilike, ki nastanejo iz tega, da treba ekspenzarne terjatve naprej dati sodno odmeriti, česar pri drugih terjatvah ni. Sklenilo se je, proti temu predložiti nasvete justičnemu ministrstvu.

»Slovenski Pravniki« izhaja 15. dne vsakega meseca in ga dobivajo člani društva »Pravnika« brezplačno; nečlanom pa stoji za vse leto 10 K, za pol leta 5 K.

Uredništvo in upravništvo je v Ljubljani, Miklošičeva cesta št. 26.

Dr. Ed. Volčič, v Novem mestu (Kranjsko)

je uredil ter dobivajo se pri njem in pri vseh knjigotržcih naslednje pravne knjige:

1. **Civilnopravdni zakoni** (IV. zv. Pravnikove zbirke) z obširnimi slovenskim in hrvaškim stvarnim kazalom, obsegajoči XVII. in 909 str. 1906. V platno vez. knjiga K 8.—
2. **Odvetniška tarifa**, določila o rabi hrvaškega in slovenskega jezika pred sodišči; sodne pristojbine, s stvarnim kazalom (20 tabel). 1906. Broširano . . . 1-80
3. **Zakoni o javnih knjigah, zemljiških itd.** (V. zv. Pravnikove zbirke) z vsemi predpisi, ki so z njimi v zvezi, s stvarnim kazalom v hrvaškem in slovenskem jeziku, z vzorci knjižnih prošenj in vpisov. 1908. Knjiga v 2 delih, skup 618 str. Mehko vez. . . 5-60
popolno v platno vezana „ 6.—
4. **Vzgli predlogov, sklepov in vpisov** za zemljiško knjigo; dotična kolkovina in vpisnina. Ponatisk iz knjige, navedene pod točko 3. Broš. . . 1.—
5. **Kolkovina in vpisnina** pri zemljiški knjigi. Tabela na močnem papirju, obesek za na steno „—60

Dalje od „Poljudne pravne knjižnice“, ki jo izdaja društvo „Pravnik“:

- Zvezek I. **Zakon o dovoljevanju poti za silo**, s pojasnili in vzorcem prošnje. 1907. Mehko vez. . . K—40
- Zvezek II. in III. **Pristojbinske olajšave ob konverziji terjatev**. 1908. Knjiga potrebna posebno posojilnicam in denarnim zavodom sploh. Meh. v. „—80
- Zvezek VI.—X. **Predpisi o razdelbi in uredbi ter o zložbi zemljišč**. 1908. Mehko vezano „ 2.—
- Pripravlja se: Zvezek XI. in XII. **Predpisi o poljski okvari**. 1908. Mehko vezano „—80

Ako ni dogovorjeno drugače, se pošiljajo knjige s pošto proti poštnemu povzetju, tako, da se k navedenim cenam priračunijo le resnični poštni izdatki; pri naročilih do 2 K je najceneje, ako se pošlje naprej kupnina in 10 vin. poštnine v gotovini ali poštnih znamkah.

Društvo „Pravnik“ je izdalo tudi še:

Kazenski zakon (I. zvezek zbirke), uredil dr. Jakob Kavčič. Cena vezani knjigi 6 K.

Kazenskopravdni red (II. zv. zbirke). Uredil dr. Jak. Kavčič. Cena vez. knjigi 5 K 60 h.

Izvršilni red (III. zv. zbirke). Uredil dr. Kavčič. Cena vez. knjigi 7 K.

Te tri knjige se dobivajo pri L. Schwentnerju v Ljubljani.